

ЭНГИЭЛИ

«Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!»

12+

2019 сыл
Бэс ыйын
27 күнэ
Чэппиэр
№ 25 (10710)

1935 сыл алтынны 5
күнүгэр төрүтэммитэ

Нам улууһун хаһыата

1996, 2005, 2009 сылларга
«Сыл бастыг хаһыата»

БЭБЭНЭЭ... БҮГҮН... САРСЫН...

Улуус баһылыгын
мунһабыттан
бэлиэтээһиннэр

Улууспутугар республикатаабы 13-с «Олонхо Ыһааҕа» үрдүк таһымнаахтык, тэрээһиннээхтик буолан ааста. Улуус дьоно-сэргэтэ наада буоллабына түмсэр кыахтаахпытын, кыайтарыа да суоҕу кыайар дьоһурдаахпытын көрдөрдүбүт.

***

Ыһаах кэмигэр улуус салалтата Санкт-Петербургтан, Новосибирскайтан кэлбит ыалдьыттары кытта сибээһи олохтуур, араас хайысхаҕа бииргэ үлэлиир туһунан кэпсэтиллэр.

***

«Аямтранссервис» тэрилтэ улууһу кытта сибээһи олохтуур санаалааһын биллэрбит. 5 сыл устата хас сыл ахсын улуус социальнай-экономическай сайдыытыгар көмө бэрээдэгинэн 3 мөлүйүөн солкубайы киллэрэргэ эрэнэрбит.

***

ИДьО салайааччыта иһитиннэрбитинэн, ааспыт нэдиэлэ устата 87 араас биллэри кирибит. Ол иһигэр 30 эт-сиин эчэйииллэх быһылааннар тустарынан. 19 массына ыстарааптыыр стоянкаҕа туруоруллубуттар. 14 суоппар итирик туруктаах массынаны ыта сылдьан түбэспиттэр.

***

Салбанскай (ипподромга диэри) уонна Нина Корякина уулуссалары асфальтааһын салгыы ытыллыа.

***

Кэлэр 2020 сылга Нам улууһа Москваҕа, Санкт-Петербурга ыһаахтаах.

***

От ыйын 14-15 күннэригэр Намга ИДьО министровотын спартакиадата уонна кэлэр ыйга республикатаабы «Авто-леди» конкурс ытыллалара былаанналар.

***

Атырдыах ыйга Ржев иһин охтубут буйуннарбытыгар оһоһуллубут мемориал-өйдөбүннүк санардыллан бүтүөхтээх. Онно Нам делегацията тийиэхтээх.

***

Бу күнүргэ улуус дьаһалтата «Алмаасэргэнбанк» салалтатын кытта сөбүлэһии түһэрсиихтээх.

***

Улуус баһылыга быйыл оттооһуну эрдэ сафалырга, оттооһунна күргүөмүнэн турунарга, хонноохтоохтук үлэһэн хаһаайыстыбалар элбэх, үчүгэй хаачыстыбалаах оту оттууларыгар ыһыра.

Бэлиэтэнэ И. ИВАНОВ

Энгиэли – Олонхо туоната

КЫЛААН ОЛОНХОХУТ ЕЛЕНА МАРКОВА ӨРӨГӨЙДӨӨХ ТҮГЭНЭ

«Сүгүрүйэбит, ытыктыбыт, Улуу Олонхобут!» олонхону толорооччулар республикатаабы конкурстарга оҕолор, эдэрдэр, улахан дьон диэн саастарынан араас, икки күн устата ытылыһа. 36-тан 90 саастарыгар диэри сиппит-хоппут, номнуо ааттаах-суоллаах улахан дьон түһүмүгэр барыта 46 олонхот кытыһа.

Бу түһүмүгэ кыайылааһын З.П. Винокуров аатынан Намнаабы оҕо искусствотын оскуолатын фольклорга преподавателэ, улуустаабы «Дьырылыатта» фольклорнай ансамблы салайааччыта Елена Маркова буолла. Кыайылааһа «Колми» ХЭТ туруорбут кылаан бириһиэ – УАЗ массына туттарыһына.

Елена Константиновна туһунан билиһиннэрэр буоллаха, кини быйыл 12-с төгүлүн Олонхо ыһаагар кытыһа. Аан бастакытын Сунтаарга ытылыһыт Олонхо ыһааһын эрэ көтүппүтэ. Уоннаабы ыһаахтарга барыларыгар кыттан, төрөөбүт Намын улууһун көмүскээн,

бастаан ыччат кэккэтигэр, салгыы улахан дьон ортотугар анал ааттарган сағалаан, бастакы, иккис, үһүс, миэстэлэри ыла. Быйыл конкурска П.П. Ядрихинскай-Бэдьээлэ «Дьырыбына Дьырылыатта» кыыс Бухатыыр олонхотун толордо. Уратыта диэн, сурукка хайдах түспүтүнэн, кылгаппакка, 45 мүнүүтэ устата олонхолоото. Дьинэ, биир чаас толоруом диэн сүөтүмүтүн, кыттааччы элбэһинэн бириэмэтин кылгаппыттар. Олонхолоор ньыматын Елена манньк кэпсири: «Хас биридии олонхону толорооччу уратылаах. Холбура, мин сөбүлээн истэр олонхоттарым Мэнгэ Хангаластан Петр Тихонов аргый-наллаан, дьон сирэйинхараһын утары көрөн олонор толорор ньыматын, оттон Олонхо театрын үлэһитэ Валентина Исаковтан олох маска хайдах туттан-хаптан, көрөнистэн, олоноруттан сағалаан, сэхэргиир кэриэтэ олонхолоурун бэриһиннэрибитим. Онон кинилэртэн олонхо матыбыгар сөп түбэһиннэрэн, дьон болҕомтотун тардан,

сэхэргиир кэриэтэ кэпсиригэр үөрэммитим».

Елена Константиновна аатырбыт олонхот П.П. Ядрихинскай-Бэдьээлэ бири дойдулааҕа. Төрүттэрэ, уруу-хаан дьонно-сэргэтэ ылыһыр-туойар, оһоһайдыыр талааннаахтар эбит. Ол иһин удьуор утумнаахпын, кинилэртэн бэриһиннэрэн олонхолоубун, ылыһыбын-туойабын дири. Итиэннэ: «Олонхо ыһаагар кылаан бириһи ылар туһугар сыал-сорук туруорумматтабым. Бири дойдулааһым Бэдьээлэ олонхотун ыалдьыттарга билиһиннэрэр, тылын баайын, уратытын кэпсири соруктаах толорбутум. Олонхону истэн баран, дьон кэнники бу олонхону бэйэлэрэ ааҕар интэриэстэрин уһугуннараары, улуу айымньыны табыллан толороору, дьон махталын ылаары, олонхону дьон сөбүлээн, сэгээрэн баралларын ситиһээри толоробут – олонхону толорооччулар бары даҕаны».

Лена НОГОВИЦЫНА
Хаартыскалар: М. Василева түһэриитэ

Оттооһун — 2019

Дьэ, кырдык да кэлэр кыстыгы быһаарар былдыһыктаах кэммит тийэн кэллэ. Улуу Эбэбит халааннаабакка арыларбыт, кытылбыт үчүгэйдик нүөлүрбөтүлэр, кырыһы хотор, от-мас сиһин илитэр саниэлээх ардаһтар түспэккэлэр, эбиитин түүнүн сөрүүнэ бэрт буолан, алаастарга, арыыларга, кытылга от үүнүүтэ былырыһын-нытааҕар мөлтөх.

Онон, быйыл от үүнэрин, ситэрин кэтэһэн олоһоһо эрдэ, «абааһы мунһааһын» иннинэ, окко күргүөмүнэн кириэн, оттонор, оттоммотторо ырааппыт сирдэрибитин талымаастаабакка имири сотон ыларды турунан, күүрээһиннээхтик оттооһоптунна эрэ кыстыгы оту булунохпутун сөп курдук бала-

ОТТУУР КЭММИТ ТИИЭН КЭППЭ

һыанһа үөксээтэ.

Ааспыт сайын 27040 тонна оту (былаан 88,7%), 575 тонна сиһилэни бэлэмнээн кыстыкка кириэн, сорох хаһаайыстыбалар онгон-мантан от атыһылаһан, кыстыгы ыктарылаахтык туораан күөххэ үктэннилэр. Татым аһылык сүөһү туругар, төрүөвэр, бородууксуулаах охсубута, дохуоду сүтэригэр тиэрдибитэ чуолкай.

Быйыл улуус үрдүнэн 29515 тонна оту, 760 тонна сиһилэни бэлэмнээхтээхпит. Былааннар урукку сыллартан оччо үрдүгэ суохтар. Сатабыллаах дьаһалынан, турунуулаах үлэнэн эрэ бу

соруктар ситиһилиэхтэрэ. Нэһилиэктэрибитигэр быйыл сүөһү аһылык бэлэмнээһин былаана баччалы тиэрдилиннэ: Арбын — 1011 т, Бөтүн — 1901 т, Үөдэй — 2710 т, Искра — 646 т, Көбөкөн — 847 т, Модут — 2301 т, Партизан — 2179 т, Таастаах — 1058 т, Түбэ — 1227 т, Фрунзе — 353 т, Хатырык — 1953 т, Хатын Арыы — 3721 т, I Хомустаах — 2216 т, II Хомустаах — 2257 т, Хамаҕатта — 2028 т, Никольскай — 940 т, Салбан — 1154 т, Ленскэй — 616 т, Маймаҕа — 397 т. Сиһилэни Бөтүн — 590 т, Хамаҕатта — 170 т бэлэмнээхтээхтэр.

Сиян БОЛДЬУ

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ НАММЫТ УЛУУХУН ОЛОХТООХТОРО, КҮНДУ БЫЛДЫТТАР!

Бэс ыйын 20-21 күннэригэр XIII өрөспүүбүлүкэтээри национальнай бырааһынньыктыг, киһи-аймах духовнай нэһилиэстибэттинэн билиниллибит Олонхобут ыһааҕа улууспут киинигэр кизэн далаһынаахтык, үрдүк таһымнаахтык ытылыһа.

Ыһаахха, быһа холоон, 30-ча тыһ. киһи сылдьан, ыалдьыттаан аастылар. Сахабыт сириг Ил Дархана А.С.Николаев, правительство чилиэттэрэ, 33 улуустан делегациялар кыттыһыны ылыһылар. Маны таһынан, тас дойдулартан – Америкактан, Францияктан, Германияктан, Кореяктан, Италияктан, Казахстантан уонна Россия араас муннуктартан – Москвактан, Санкт-Петербургтан, Новосибирскайтан, Алтайтан, Ростовскай уонна Новгородскай уобаластартан – үгүс ыалдьыттар кэллилэр, ыһаахпытын астынан, биһирээн, үөрэнкөтөн тарҕастылар.

Ыһаах аһылыгытынан сағалаан, Олонхо конкурстарга, спортивнай күрэхтэр, ат сүүрдүүтэ, уустар түһүлгэлэрэ, кымыс фестивала, быыстапкалар, күнү көрсүү уода тэрээһиннэр элбэх киһини түмтүлэр, кыайылаахтар бары нағарадаланан, үөрдүлэр-көттүлэр. Дьонсэргэ ыһаахха сахалыг таһастанан, тэрээһингэ сылдьан, улаханньк астыннылар, Намнар үрдүк таһымнаахтык өрөспүүбүлүкэтээри тэрээһини ытыттылар диэн сыанабыл биэрдилэр.

Күндү Намым дьонно-сэргэтэ! Бу-биһиги бары биригэ түмсүбүт үлэбит. Бу- улуус сомоҕолоһуота, барыбыт кыайыбыт! Онон, улууспут бары олохтоохторугар, нэһилиэктэрибит баһылыктарыгар, улуус мунһааһын депутаттарыгар, тэрилтэлэр салайааччыларыгар, хас биридии үлэһиккэ, спонсордарбытыгар, ветераннарбытыгар, эдэр ыччаттарга, волонтердарга, бааһынай хаһаайыстыбаларга, урбаанньыттарга, Дьокуускай куоракка олонор бири дойдулаахтарбытыгар итии – истин улахан махталбын тиэрдэбин! Ыһаахха анаан тутуллубут объекттар харыстанан оҕо-ыччат, нэһилиэнньэ туһугар үлэлиэхтээхтэр.

«Норуот күүһэ-көмүөл күүһэ» диэн сурулларын курдук, бары күүспүтүн холбоон, бу үрдүк таһымы ситистибит. Бири сомоҕо буоламмыт, Сахабыт сириг Ил Дархана, Правительствота, Ил Түмэн депутаттара, чуолаан А.И. Еремеев, Н.Л. Румянцев, көмөлөспүттэригэр улуус олохтоохторун, тус бэйэм ааппыттан улаханньк махтанаах кэригнээхпит.

Өссө төгүл бука барыгытыгар дириг махталбын тиэрдэн туран, тус олоххугугар этэнгэ буолууну, үгүс үөрүүнү-көтүүнү бағарабын!

Юрий СЛЕПЦОВ,
«Нам улууһа» МТ
баһылыга

Александр Николаевич Жирков Олонхо национальнай комитетын салайааччытын быһыытынан төрүт үгэстэрбитин сөргүтүүгэ, ийэ тыл умнуллубатын туһугар киэн үлэни ыытар. Кини быһаччы көбүлээһининэн улуустарга Олонхо ыһыахтара тиһигин быспакка тэриллэллэр. Намча ыһыах кэмигэр суруналыстары кытта көрсүһүүгэ А.Н. Жирков кэккэ ыйыгытыларга хоруйдары таһынан, саха омук төрүт культураны сайыннарыыга бэйэтин көрүү-лэрин билиһиннэрдэ.

Ыһыах ханан, хайдах төрүттэммитэй?

Бастатан, сахаларга «бырааһынньык» диэн тылы ким да сатаан тылбаасты ийик. «Көх-нар, көр-нар» диэххэ сөп. Үөрүү-көтүү дэниэн сөп курдук. «Дьоро киһи», «дьоро күн», «дьоро сарсыарда» да буоллун. Ол эрэн, бу барыта таһынан соҕус сылдыар. Толору ис хоһоонун көрдөрбөт, дьүөрэли эрэ диэххэ дуу? Мин санаахпар, ити ааспыт олохпут уустугуттан үөскээбит буолуохтаах. Ол өттүнэн биһиги наһаа үлүһүйбэтэх омукпут быһыылаах.

Иккиһинэн, итинник түгэннэргэ элбэхтэ түмсүбэтэх норуоппут буолуон сөп. Ыаһы, биер түүр тыллаахтар-бытыгар манна чопчу түбэхэр тыл баар эбээт, ону тутталлар. Оттон биһиги итинник тылы көтүтэн кэбиспит. Аны хаттаан киллэриэхпитин баҕарбаппыт.

Ыһыах туһунан этэр буоллаахха, «ыһыах бырааһынньыкка» дибит. Көннөрү ыһыах дирибит тутта курдук. Дьингэр, ыһыабы бэйэтинэн ылан көрөр буоллаахха, төрдүгэр ханнык да бырааһынньык буолбатах, сиэр-туом, үгэс туһунуута, нууччалыыта «ритуал, обряд» дэнэр.

Үсүһүнэн, саха — көс омук. Кини үүнүүтүн, хоһуната, сыһыыта — мэччирэнэ хайдаһыттан тутулуктаах. Оччобуна эрэ сүөһүтэ-сылгыта тотор-ханар, сылы этэнгэ туоруур. Кыстыкка эмис сүөһүлээх киирдэ-финэ, эмис эти үссэннэрин сарсыннылаах, аһыыр астаах буолар. Астаах буоллаһына таһастаах, таһастаах буоллаһына айанныыр, бултуур-алтыыр, сэннэлээх буолар. Кыһалда тирээтэбинэ сэриилэһиэн, көмүскэниэн сөп. Бу барыта кини сирэ-уота өлгөмүттэн, быйаһыттан быһаччы тутулуктаах. Онтон үөскээн тахсар — сиэр-туом, үгэс.

Анаан-минээн дьыл саһа-тыгар үөһэттэн, халлаантан, үрүн күнтэн үгэн-сүктэн көрдөһөр. «Мин норуоппар, сирбэр-уоппар өлгөм үүнүүтэ ыыт, баай-дуол олохтонорбутун арчылаа», - диэн. Бу көрдөһөрүгэр үөһэ айыылар болҕомтолорун тардаары маанытык таннар, кизгэнэр, үөрэр-көтөр, аал уот оттон буруо таһаарар, кыһынан-силэниэн кэнэрдий сыһын төһө кыалларынан үөһэ даһатар. Ол таһыбыт сыт үөһэ айыылар кэнэрдийлэрин кычыгалаһахтаах, оччобуна аллара диэки өңгөйөн көрүөхтээхтэр, дьон үөрэрин-көтөрүн таба көрөн өлгөмү ыыгаллар. Ону көрдөһүүгэ төһөнөн элбээн мусталларыттан болҕомтону тартылар күүһүрөр.

Манник мустууга ыччат кэлэр, билсир, күөн күрөс-

тэхэр. Эр бэртэрэ кыргыттар болҕомтолорун тардарга дьулуһаллар, баардарын-суохтарын барытын көрдөрөлөр. Нэһиликтэр, улуустар бэрт былдыһаллар, аһа, ийэ уустарынан күрэтэһэллэр. Бу барыта түмүллэн, сылтан сыл, үйэлэринэн чочуллан ыһыахха кубулуйбута.

Тоҕо Олонхо ыһыаба дэнэрий?

Билигин даһаны Олонхо ыһыабын утарсар дьон аһыаҕа суохтар. «Олонхо ыһыаба диэн туһата суох, онто суох сылга биер ыһыахтаахпыт, сөп буолуоҕа. Уопсайынан, ыһыабын үлүһүйүүнү уодьуганнаахха наада», - диэччилэр эмиэ бааллар. «Олонхо ыһыаба наада, ытыылар сөп, суох» диэн улахан мөккүөр кэнниттэн ытыылар буолбутун төрүөтэ биер. Биһиги ааспыт кэмнэр усталаһыгар олонхо дьиннээх ис хоһоонун умнан барбыппыт. Саастаах өттө сэбиэскэй саһана ыһыах хайдах барарын өйдүүгүт. Трибуна туруоран, кыһыл былаах тардан баран, холкуос, сопхуос үлэтин түмүктэрин таһааран кыайылаахтары эвэрдэлээн, ларек аһалан тугу эмит атыылаан, аатыгар-суолугар ылаан-

үбүлүүр, ыытар, онтон салгыы дьон-сэргэ бэйэҕэ үөрэнэн үөһэттэн өйөбүлэ суох тэрийэн ыытан барыаҕа диэн санаа баар этэ. Оннук буолбата, төһө да Олонхо ыһыабын ыытарга үөрэммиттэн иннигэр, олонхо аһардас ыһыах эрэ буолбакка, биһиги тылбыт баайа буоларын умнуо суохтаахпыт. Тоҕо диэтэргит, омук быһыытынан төрүт тылбытын сүтэри куттала суоһуур. Үөрэхтээхтэр аһан көрөллөрүнэн, олонхоҕо суруллар тыллар чыһпэрдэрин аһыгы саһа билбэт буолла. 20-25 % саһа тыллаах олонхоҕо суруллар тыл-өс үс гыммыт биерин эрэ туттар. Билигин төрүт тылбытын туттарга кыһалда суоһун курдук. Тыл дыдаһыыта баар чаччы.

Бу көрдөххө, кэлин оһолор олонхоҕо кытталлара элбээтэ. Ити мээһэҕэ буолбатах, улахан үлэттэн таһсар. Оһо саадтарыгар олонхоһу үөрэтэр иитээччилэр оһолору олонхоһу уһууан кэскиллээх үлэни ыыталлар, ким хайдах саһырынан. Урут таһара мэлииппэтин ис хоһоонун өйдөөбөтөлөр да лабырдаһчы аһаллар этэ. Олонхо тылыгар ити эмиэ баар, сорох тылы сыһа саһараллар, ситэ өйдөөбөттөр. Дьэ, мань билиигэ,

Александр Жирков: ОЛОНХОБУТ — ТӨРҮТ ТЫЛБЫТ, СИЭРБИТ-ТУОММУТ

туойан баран үгэс сирдэргэ тарҕаһаллар этэ.

Аһыах улуус тутан хаалбыта урукку үгэһи, хоһобура, Сергей Зверев курдук тумус киһилээх Сунтаарга, аһын да үчүгэй олонхоһуттардаах сирдэргэ. Оннук дьон суох түөлбөлэргэ ыһыах дьин суолтата симэлийэн барбыта. Биһиги олонхоһуттар, өсө сурук үөскөн инниттэн, дьон-сэргэ олонхоһуттарбыт этэн хаалларбыт тойкутары киһиттэн киһиэхэ, көлүөнэттэн көлүөнэҕэ биэрбит айымньыларыгар ыһыах хайдах тэрийэллэрэ сиһили кэпсэнэр. Дьэ, ону хомуһан, саһылаан «манник үгэс саһаҕа баар этэ», - диэн сиэри-туому туһунуу тарҕаһы, көрдөрүү саһаламмыта.

Итинник дыһаамматтаһыт буоллар уруккубутун-хойукубутун эргиллибэтти сүтэрэр куттал чаччы баар этэ. Ыһыах төрдүгэр үгэс, сиэр-туом сытар. Ону умнан баран, кэлбит ыалдыгы көччүтэри, туох да силиһэ-мутуа суох көннөрү бырааһынньыкка кубулуһаһытына, сарсыныгар онтубут да суох буолуоҕа. Онон биһиги ыһыабы ыытарбытыгар сиэри-туому хайаан да тутта сылдыһахтаахпыт. Дьэ, ол иһин омук быһыытынан төрүт үгэстэрбитин түмэр, өбүгэлэрбитин кытта сибээспитин быспат ис хоһоонноох Олонхоһут ыһыахпыт сүрүн тутула буолан сылдыар.

Инники өттүгэр Олонхо ыһыаҕа тохтуон сөп дуо диэн ыйытааччылар. Биер бэйэм тохтообокко салгыы ытыыларыгар баһа санаалаахпын. Бу ыһыахпыт 10 сылыгар Олонхо национальнай комитетта диэн тэриллитэ. Онно 10 сыл устата республика

өйдүүргэ үлэ барар. Ону оһо өйдөөтөһүнэ, долоһойугар киллэрдэһинэ төрүт тылын умнубата чаччы. Тыл баайдаах оһо үөскээтэһинэ, саһа омук кэскилэ сарбыллыа суоҕа. Оччотугар олонхо уонна ыһыах быстыспат ситимнээх буолара көстөн таһсар.

«Тимир уһаарыы», «Оһу оноруу», «Туой иһити хатарыы» — бу төрүт үгэстэри типиннэри

Тимир уустарын бастаан киллэрэритигэр, 2009 с. Уус Алдан Бороһонугар, эмиэ мөккүөр таһыыта. «Тимир уһа, уот, күөрт уонна ыһыах туох да ситимнэре суох» диэн этии-тыһыны бөһө буолбуттара. Кырдык, урут ыһыахха тимир уһа кэлэн уһаммат этэ. Олонхоһо да кэпсэмэт эбит. Уус туспа айылгылаах, уус күөрдүттэн бэл ойуун куттанар. Ону эмиэ бу ыһыах идэ сүтэр кутталлаһын иһин, программаҕа киллэрбиттэ. Сэбиэскэй кэмгэ араас булууктары, сеялкалары, косилкалары абыраһтыырга анаан уустары туталлара. Кинилэр саһа ыһыабын, туттар маллары кисти саһа онороллоро. Ыһыахха кэлбит дьон уустары көрөн, сөһөн-махтайан бараллар. Биһиги уустарбыт туох да мээрэйдир тэрилэ суох уот суоһун, сөптөөһүн, ситэтэ суоһун эндэппэккэ билэллэрэ дьикти, +1500* С хараһынан көрөн быһаараллар. Манник дьарык Россияҕа биер-икки эрэ сиргэ баар эбит. Ол иһин «Клинок 2016-18» о.д.а. күрэхтэргэ тийэн биһиги быһаһтарбыт бастыһ

миэстэҕэ таһсаллар, саһаны аар-саарга аатырдаллар.

Бу төрүт дьарыгы Олонхо ыһыабын кытта холбообуппут туох куһаһаннаһыт? Уустар туспа түөлбөлээхтэр, дьон-сэргэ тийэн көрөлөр. Күрэтэһингэ сыллата уус элбээн иһэр. Оноһостору онорон тутта күрэххэ таһаараллар.

Ус сыллаһыта Бүлүүгэ саһа ох саатын туһаныны ыһыах программатыгар киллэрбиттэ. Уустар ох сааны, оноһоһу онорон биэрэллэр, онтон күрэхтэһингэ тутталлар. Бастаан охторо тостор этилэр, онтон бэһэһээ икки эрэ ох тоһунна, аһы 200-чэ миэстэрэ ыраах ытыылар. Башкирлар эмиэ бу көрүнү типиннэрэр үлэҕэ сылдыаллар. Номнуо 300 миэстэрэҕэ ытар буолбуттар. Сотору кинилэри уонна биер төрүттээх омуктарытын кытта бэйэбит охпунан күрэхтэһэр буолуохпут. Ити курдук, умнулла быһыытыбыт дьарыкпытын ыһыахха санатыһарбыт, дьонно тарҕатарбыт туһалаах дии санаһыбын. Туһууга, боксаҕа балаһча ситиһилэрдээхпит, олимпийскай таһымна тийэ. Манна күөн көрсүһүү эбит буоллаһына, ох саанан ытыыга спортсмен тус бэйэтиттэн олоһу тутулуктаах, манна балыйсы суоһун кэриэтэ. Бу ылыр-гыттан баар дьарыкпытын сөргүтүөхтээхпит, аан дойдуга таһыахтаахпыт. Ол иһин Олонхо ыһыаһар бу көрүнү мэлдьи илдэ сылдьан оһолорбутугар уһууохтаахпыт.

Намча буолбут ыһыахха уус түһүлгэтэ киэн, урукку өттүгэр манник суох этэ. Аһы «Олонхо ылыыга» диэн баар буолла, бу символга тэһнэһиэхтээх. Сүтэрэ сы-

спыт ылыык суолбутун булуу курдук санаһыт. Ити курдук илибит, атаһыт иминэн бэйэбит суолбутун-ииспитин таба тайаһахтаахпыт. Биһиги Олонхо курдук сүдү баайбыт торһо суолун кытыгыгар баарбыт, тылбыт, культурабыт, үгэспит баайыгар.

Ол ылыыктан киэн аартыкка таһсар сорукутаахпыт. Манна кыаллыбаты, мөлтөһү, сатамматы эрэ саһынан төттөрү кэхтэр суолга үктэмтэрит ханнык. Тоһо диэтэргит, Алданга, Дьаангыга Олонхо ыһыабын ыытарбыт сөптөөх дуо диэн мөккүөр тура сылдыһыта. «Ыһаҕа бэрт, ороскуота улахан, нуучча дойдута» о.д.а. утарсылар бааллара. Ылырыын Олонхо национальнай комитетын салгыы үлэлэтэбит дуу, суох дуу диэн эмиэ баара. Сорохтор культура миһистерствотын иһинэн хаалларыахха диэбиттэрэ. Мин мань төрдүттэн утаран киэн кэпсэти ыһыытым. Олонхо киэн хаһааттаах, ону биер миһистерство иһинэн хаайбаккын. Манна наука, үөрэһири, урбаан, ыччат, спорт, туризм, аһы үп наада. Ситэритин олонхоһу күөдүтэбит, типиннэрэбит диэн дьону аһынаабаһа, саһан аһын дьарыктары булуоһун диэн кэпсэти туһунан Ил Дарханга сирэй көрсүһүүгэ эһиппин, тутта миһигин өйөөбүтэ, бу тэрэһин, үлэ статуһун өсө үрдэтиэххэ, республика баһылыгы иһинэн баар буолуохтаах диэн быһаарыллыыта. Оннук дыһал таһыыта.

Сотору итинник таһымна ытыыллаһахтаах мунһаһа, чуолаан үбүлээһин өттүнэн саһыланьы, олонхоһу сөргүтүү концепциятыгар эһилэри, уларытыылары киллэри буолуохтаах. Оччобуна бу баараһы сорок чаччы республикатааһы таһымынан, аһардас комитет, биерди-лээн энтузиастар эрэ кыһаллалара буолуо суоҕа. Чаччы государственнай суолталаах буоллаһына эрэ инникилээх, кэскиллээх үлэни салгыыр кыаһтаннаһыт.

Бэлэмнээтэ В. КАСЬЯНОВ

Олонхо ыһыадын режиссера Руслан Тараховскай ыһыах иккис күнүгэр, бэс ыйын 21 күнүгэр, суруналыыстарга пресс-конференция биэрбитэ. Бу кэпсэтиигэ ыһыах арыллыгыгар, сценарийга үгүс ыйытылар кирибиттэрэ. Сорох суруналыыстар классическай музыканы оонньообуттары, балериналары киллэрбиттэрин соһуйа көрбүттэр. Ыһыабы кытта туох да сибээһэ суох диэн өйдөөбөтөхтөрүн биллэрбиттэрэ.

– Руслан Игоревич, хаһыс ыһыаххын режиссердаан ыйтыһың?

– Үһүс Олонхо ыһыаһар үлэлээтим. Бастаан 2016 сыллаахха Дьяаньга тууроарааччы быһыытынан үлэлээбитим. Былырын, 2018 сылга, Алданга режиссердаабытым. Быйыл Намга

үлэлээтим. Уус-уран салайааччыбыт – А.С. Борисов. Андрей Саввич ханнык баһар улууска, Олонхо ыһыаһар олохтоох дьон астыналарын ситиһи диир. Ол курдук, ыһыах арыллыгыгар нэһиликтэр бары киирэн кытыннылар, улуус 19 нэһилиэгиттэн. Барыллаан аабынан, оҕолуун-уруулуун барыта 1500 киһи буолла.

– Олонхо ыһыадын сценарийа туохха тирэҕирэрий?

– Улуус сүмэтигэр, уратытыгар. Ыһыах арыллыгыгар олохтоох дьону түмэ тардан кытыннара сатыыбыт. Оччотугар улуус дьонун төрөөбүт дойдularын историятыгар көстүбүттэриттэн, кытыгыттарыттан астыналардуоһуйаллар. Ханнык баһар улуус туспа тыыннаах, уратылаах буолар. Ол ыһыабы ордук кизгэтэр. Сценарийдар бары биир буолбаттар. Холобура, Дьяаньга ытыгылыбыт Олонхо ыһыаһар хайа культуратын көрдөрбүпүт. Маньаха Суорбалдьын хотун диэн Киһилээх хайа иччитин уобараһын арыллыбыт. Улуус олохтоохторо бэйэлэрэ да билбэттэр этэ, Суорбалдьын хотун диэн иччи баарын. Ону булан, үөрэтэн, арыян көрдөрбүпүт. Ис хоһоно: Суорбалдьын хотун олохтоохторго таас ытар. Ол таастан уот саан, уот оттон, алгыс онгороллор. Бу сир-туом олус табыллыбыта. Дьон сэнээрбитэ. Сөбүлээбитэ. Алданга үгүс, араас омок оморун болдомтобо ылан, сценарий суруллубута. Чуолаан, эбэнки Ньымгакааныгар тирэҕирэн сценарий суруйбупут. Онон элбэх омок холбоспут Олонхотун ыһыаһа буолбута. Сүрүнэ – эбэнки эпоһа Ньымгакаанга

олоһурбута. Бу суолу таба тайанныбыт дии санаабыппыт. Элбэх норуот мустубута. Политическай да көрүүнэн уонна улууһу түмэ тардарга төһүү буолбута. Сөптөөх суолунан барышпыт дии саныбын. Ыһыах кэнниттэн, холобура, боростойдук эттэххэ, Алдан нууччаллара эбэнкини сахаттан араарар буолбуттара. Ол иннинэ араарбаттар этэ, биир норуот курдук көрөллөрө. Олонхо ыһыадын суолтатын өйдөөбүттэрэ. Онон элбэх, тын суолталаах хамсааһыннары таһаарбыта – Алданга ытыгылыбыт

онгордулар, тимир уустара Ытык Дуоһаны охсон таһаардылар. Бу үс бэлиэни барытын туһаннабыт. Ол курдук, чох иһитигэр алгыс уотун уматтыбыт. Чороонунан айах туттубут. Ытык Дуоһаны үөһээнни айыылары кытта ситимнээн туруордубут. Бу уустар, билигин, Намга бары бааллар. Күөсчүттэр – Чап уустара бу Үөһээ Бүлүүгэ Намтан барбыт уустар. Төрүттэрэ манна эбит. Ити көбөкөттөр бары тимир уус сьдыааннаахтар. Удьуор олонхотуттар, оһуоһайдыттар. Онон төрүт тимир уус-

Биир ураты, дьэрэкээн көстүү курдук көһүннэ. Нам оһонһору дьөһөгөйдөрүнэн көрдөрдүбүт. Үһүйээн кэпсиринэн, Үөдэй нэһилиэгэр Угаалаах диэн улахан баай олоро сьлдыыбыт. Киниэхэ атыыр төрөөбүт. Баһыттан самытыгар диэри сизэл эбит. Аны босхон эбит. Кулунчук төрөөн баран сьппыт. Онуоһа Угаалаах баай дьолун уйбака сьтгар диэн этэр эбит. Онтон атаһар турбут. Ол күнтэн ыла баай төрөөбө өссө элбээбит. Сьспай сизэллээбэ, хороһор муостаһа өссө эбиллибит. Үрдүк айыылар дьөһөгөйү Угаалаах баайын хангатаары ышпыгыттар диэн номоһо хаалбыт. Атыыр олус сьтыылары сьмнаһас майгылаах эбит. Сьтгатаһына уонча оһо сизилин быһыгар киирэн утуйар эбит. Аны оһолор утуйан туруохтарыгар диэри турбат эбит. Бу атыыр Булгуннах Үрдүгэр таһсан кистээтэһинэ, көстөөх сиртэн иһиллэрэ диэн уос номоһор хаалбыт. Оннук

Руслан ТАРАХОВСКАЙ: «ДЬОН ТҮМҮСТЭ, СОРУК СИТТЭ»

Олонхо ыһыаһа.

– Оттон Нам улууһугар ытыгылыбыт Олонхо ыһыадын сценарийа туохха тирэҕирэн сурулунна?

– Сценаристар – Зоя Попова, Майя Власьева. Нам улууһун баһылыга Ю.И. Слепцовтуун, дьону-сэргэни да кытта кэпсэтии түмүгэр, булгуччу Нам оһонһор, Мымаһ кинээс, Максим Аммосов, Илья Винокуров, биллэр олонхотуттарбыт көстүөхтээхтэр диэбиттэрин учуоттаан, бу дьону сүрүн дьоруойдар онгордубут. Өссө Мыычаар Алааппыйата, Хобороос диэн билигин биллэр олонхотуттар быдан иннилэринэ төрөөн-үөскээн олоро сьлдыыбыт олонхотун эмээхситтэри көрдөрдүбүт. Кинилэри удьуордаан олонхотуттар таһыбыттарын кэпсээтибит. Ол кэмнэртэн ситим быстыбакка Дьиибэ Бытыктааһа диэри удьуор салһанан, билигин даһаны Нам сирэ биллэркөстөр ырыаһыттардаах, олонхотуттардаах. Бу курдук былыргы историяны көрдөрдүбүт. Бу эмиэ улахан суолталаах. Кэһэһэски кэһчээрэ ыччат диэн оһолору көрдөрдүбүт. Утум салһанан бара турар диэн. Бу эмиэ сценаристар ситиһиилэрэ.

– Туох ураты, сана көстүү баарый, быйылгы ыһыаһа?

– Быйыл Намга, биллэрин курдук, 13-с Олонхо ыһыаһа ыһылынна. Айылһа хамсааһынынан ылан көрдөххө, 12 диэн биир эргиир. Оттон 13 диэн иккис эргиир бас-такы ыһыаһа. Онон Олонхо ыһыадын сана кэрдийһэ са-

баланна. Эмиэ бэйэтэ туһунан интэриэһинэйдээх. Нам сиригэр иккис, сана кэрдийс саһаламмыта. Бу сценаристары кытта үлэ түмүгэр, сана арыллыыны буллубут. Ити бастакыта. Иккиннэн, Ытык Дуоһа суолтата – аһа баһылык былааһын бэлиэтэ. Государственность бэлиэтэ. Ону алгысчыт үөһээ айыыларга өрө көтөбө-көтөбө алгыска тутуннубут. Аһа баһылыкка үрдүк айыылар алгыстаан былааһы биэрэллэр. Алгыстаннаһына эрэ былаас норуоту кытта ситимэ күүстээх буолар. Ону Ытык Дуоһа нөнүө көрдөрдүбүт. Ытык Дуоһаны Ил Дарханга алгысчыт туттарда. Үөһээ айыылартан алгыстаах Ытык Дуоһаны Ил Дархан туруорда. Бу Нам улууһугар ыһылыбыт Олонхо ыһыаһар сана көстүү. Бастакы эргииргэ, уон икки сылы быһа онгорон-онгорон кэлэн баран, бу түгэни дьэ өйдөтүбүт. Ытык Дуоһа дьин суолтатын, былааһын, күүһүн. Инники сьлларга оһу өйдөөбөккө, билбэккэ сьлһдан баран, дьэ, арылынныбыт. Алгыска Ытык Дуоһаны аан бастаан үрдүк айыылары кытта ситимнээтибит. Бу ыһыаһа.

– Сценарий сүрүн ситиһиитэ туохха, ханнык түгэһэ дии саныгыһың?

– Олонхо ыһыадын арыллыы сценарийа уон түһүмэхтээх. Олортон «Эпоһа княжества» диэн бэһис түһүмэһэр күөсчүттэри, тимир, мас уустарын көрдөрдүбүт. Онуоһа уустар чороон, күөсчүттэр туойунан чох иһитин

тар намнар эбит. Улахан тимир уус культуралаах дьон. Күөсчүттэр диэн, туойтан иһити онгорор дьон эмиэ Намга бааллар эбит. Оттон мас уустарын туһунан, этэ да барыллыбат буоллаһа. Ол иһин ойуччу тутан көрдөрдүбүт. Нам сирэ уустар, олонхотуттар, оһуоһайдыттар, тойкусуттар дойдularа буоларын кэпсээтибит. Бу Ыһыах арыллыгытын сценарийын сүрүн ситиһиитэ дии саныыбын. Эһсиэли хотун, Өлүөнэ өрүс көстүөхтээхтэрин көһүннүлэр. Өлүөнэ өрүс үрдүгэр турар улуу Эһсиэли хочото эмиэ.

– Балериналар кирибиттэрин, классическай музыканы Олонхо кытта дьүөрэтэ суох диэн бэлиэтээчилэр бааллар. Манна туох санаалааххын?

– Олус дириг ис хоһоонноох сценарий суруллан көрдөрүлүннэ. Көрөөччүгэ тиэрдилиннэ. Ол биһиги ситиһиитибит дии саныыбын. Намтан төрүттээх Лидия Павловна Новгородова бастакы арфистка. 80-ча саастаах. Нам кизэн туттар киһитэ. Кинини дьонго-сэргэһэ көрдөрөөрүбүт, билиһиннэрээрибит, Эһсиэли көстүүтүн арфанын оонһотон көрдөрдүбүт. Уу тыаһын, Өлүөнэ өрүһү арфаларынан биэрдибит. Нам символун кубаны, балериналарынан көрдөрдүбүт. 4 арфаһа Лидия Павловна үөрэнээччилэрэ оонһоотулар. Бу арыллыгытын олус кизгэттэ – арфалар, балериналар Аал Луук мас таһыгар үңкүүлээбиттэрэ.

сэниэлээх тыыннаах эбит. Ол атыыры Нам оһонһор хартыынатыгар көрдөрдүбүт. Угаалаах атыыр туһунан Нам Ытык кьрдьаһаһа Варвара Наумовна туойда.

– Алгысчыттар тоһо үстэрий?

– Үс алгысчыт чороон, күөсчүт уонна Ытык Дуоһа диэн өйдөбүллэртэн үөскээбитэ. Бу үс тэриил Нам историятын көрдөрбүтүгэр олус туһалаата. Төрүт Нам алгысчыттары, Петр Охлопков, уот иччитэ Хатан Тэмизэрийэттэн чороонноох. Алексей Пинигин көрдөөнөөх кымыһынан ыһа-ыһа, сир-дойду иччилэриттэн ааттаста-көрдөстө, оттон Петр Тихонов үрдүк айыылары кытта ситимнээх Ытык Дуоһаны Ил Дарханга туттарда. Уот иччитэ, сир-дойду иччитэ уонна Үрдүк айыылар. Ол иһин үс алгысчыты киллэрииппит. Ханнык баһар ыһыаһа сүрүнэ – алгыс.

– Нам дьонугар сыанабыллың?

– Нам улууһун олохтоохторо турунан туран үлэлээтилэр. Бачча өһүрүк куйаас сатыылаан турдаһына, репетицияларга мэлдьи бааллар. Өрө көтөһүллэн туран кытыгытыттарыттан, дойдularын ытыктыыллара, таптыыллара көһүннэ. Икки ангар нэдиэлэ курдук бэлэмнэнибит. Мин бэс ыйын сагата кэлбитим. Нэһиликтэри кытта көрсөн кэпсэтэн, өйдөтүү үлэтин ышпытым. Дьону көһүлээн, түмэ тардан. Дьон түмүстэ, элбэх киһи кытыгылаах арыллыгы буолла. Сьллыбытын ситистибит.

Бэлэмнээтэ Лена НОГОВИЦЫНА

ДЭГИТТЭР ТАЛААННААХТАР, УРАН ТАРБАХТААХТАР

Бэс ыйын 20, 21 күннэригэр Наммыт сиригэр-уотугар Олонхо ыһыаба бэрт сэргэхтик буолан ааста. Икки күн устата тохтоло суох анал түһүлгэлэринэн киһи сэргип, сэгээрэр, кэрэхсир араас күрэхтэрэ үрдүк таһымга тэриллэн бытылыннылар.

Республикабыт араас улустарыттан сахалыы куттаах, дэгиттэр талааннаах оҕолор, ыччаттар, уран тарбахтаах далбар хотуттар, тимири уһаарар эр бэртэрэ, Сахабыт сирин уустара, маастардара күрөс былдыастылар, быыстапкалары туруордулар.

«Дылыла маған аттаах Дырыбына Дырылыатта кыыс бухатыр» кыргыттарга аналлаах республикатааҕы күрэххэ 6 кыыс күөн көрүстэ. Надежда Артемьева, Чурапчы — I миэстэни; Лена Маркова — II м., Нам; Евгения Гоголева, Уус-Алдан — III м. ылары ситистилэр. Елизавета Филиппова, Бүлүү «Көрөөччү биһирэбилэ» анал аат хаһаайынынан буолла.

«Сиртэн тэбинэн дэгэйэн ыла, дэгэрэн доржоон сырса турда!» дэгэрэн ырыаны толорууга күрэххэ 35 киһи кыттыбытыттан «Гран-при» үрдүк ааты Василий Местников, Уус Алдан ылла. I степеннээх лаурет — Мария Григорьева, Нам; II ст. лауреат — Влади-

Гаврил Вырдылин, Таатта наһараадаланна. Тамара Федорова, Ньурба; Любовь Монгуш, Чурапчы Анал номинацияларга тигистилэр. Бөлөҕүнэн толорууга 17 коллектив, 122 киһи кытынна: «Түһүлгэ», Нам — I таһым; «Дьүөгэлиилэр», Мэнэ Хаҥа-

фольклорнай бөлөҕө тигистэ.

«Бастың батыя» диэн батыяны онороочулар күрэхтэригэр 20 киһи кыттыбытыттан I миэстэни Игорь Лебедев, Нам; II м. - Иван

номинация. I ст. лауреат үрдүк ааты — Александра Попова, Чурапчы; II ст. лауреат — Пелагея Соловьева, Уус Алдан; III ст. лауреат — Ольга Седалищева, Чурап-

Бурцев, Уус Алдан — I ст. лауреат; Павел Тимофеев, Бүлүү — II ст. лауреат; Василий Спиридонов, Дьокуускай — III ст. лауреат үрдүк ааты ыллылар. Виктор Протопопов, Таатта; Изабелла Иванова, Сунтаар; Семен Петров, Алдан Анал ааттарынан наһараадаланнылар.

«Оһуохай үңкүүтэ — түһүлгэ үөрүүтэ» республикатааҕы оһуохай этээччилэр күрэхтэрэ. 35 оҕо кыттыбыны ылбытыттан: I м. - Сибэкки Заровняева, 17 саастаах, Мэнэ Хаҥалас; II м. - Виолетта Петрова, 14 с., Сунтаар; Вана Колодезников, 13 с., Уус Алдан буоллулар. «Саамай кыра оһуохай этээччи» Анал ааты 11 саастаах Эрик Егоров, Хаҥалас ылла. Анал ааттар: Яна Павлуцкая, 14 с., Чурапчы; Сайыына Шамаева, 14 с.,

Румянцев, Уус-Алдан; III м. - Леонид Говоров, Нам ыллылар.

Талааннаах уустар «Төрүт тимир» күрэхтэригэр «Ыллыр хомус» түһүмэххэ I миэстэ — Прокопий Быгынанов, Таатта; II м. - Петр Куличкин, Уус Алдан, III м. - Иван Павлов, Бүлүү буоллулар.

«Олонхо дойдутун уран уустарын оһуор мандар олоҕо» республикатааҕы маастардар быыстапкалары:

- «Дьөһөгөй оҕотун маа-

мир Еремеев, Верхоянскый; III ст. лауреат — Роман Николаев, Нам буоллулар. Адлбек Исаков, Уус Дьаангы; Артур Семенов, Чурапчы; Саргылана Трофимова, Өлүөхүмэ Анал ааттары ылан бириистэринэн наһараадаланнылар.

«Элэг-сэлэг истибишин, уолук-дьуолук көрбүппүн, ситимнээн сааһылаан, сэхэргиибин, сэгэрдээр!» республикатааҕы чабырдах этээччилэр күрэхтэрэ. Биридилээн толорууга 14 кыттааччыттан Настя Алексеева, Чурапчы — I таһым; Александр Бафардынов, Таатта — II таһым; Ньургуйаана Никитина, Уус Алдан — III таһым буоллулар. В.А. Ноговицына аатынан Анал бириийинэн

Артур Семенов Чурапчыга илдьэ барда. Сахайаана Колодезникова, Нам — I таһымга; Марианна Слепцова, Чурапчы — II таһымга, Токуйаана Николаева, Бүлүү — III таһымга тигистилэр. Владимир Дормидонтов, Сунтаар «Дьүрүскэн хомусчут»; Иван Ильинов, Бүлүү «Өбүгэ утумун ситимнээччи» Анал аат хаһаайыннарынан буоллулар. Бөлөҕүнэн толорууга 25 киһи кытынна: I м. - «Татыйык», Таатта; II м. - «Күн чөмчүүк», Таатта; III м. - «Хомусчаан», Бүлүү түмсүүлэрэ буоллулар. «Хомус — дьэи кэргэн биһигэ» Анал ааты Чурапчыттан Калачевтар сыдыаннара ыллылар, онтон «Дьүрүскэн доржоон» номинацияҕа Томпоттон «Бэйбэрэ»

нылаах киэргэлэ, сиздэрэй симэҕэ» номинация кыайылаахтара: I степеннээх лауреат — Софья Рязанская, Үөһээ Дьаангы; II ст. лауреат — Агафья Никитина, Чурапчы, III ст. лауреат — Татьяна Дегтярева, Уус Алдан. Анал ааттары ыллылар: «Кырадаһын» түмсүү, Нам; Татьяна Бушкова, Чурапчы; Николай Стручков, Үөһээ Дьаангы.

- «Муостан уус-уран оһоһуктар» номинацияҕа: I м. - Егор Ильин, Хаҥалас; II м. - Николай Стручков, Үөһээ Дьаангы; III м. - Майя Жерохова, Нам. Анал аат хаһаайыннара — Анатолий Петров, Дьокуускай; Вера Тимофеева, Нам; Григорий Чичигинаров, Чурапчы.

- «Кыл-сизэл оһоһуктар»

чы ыллылар. Раиса Другина, Үөһээ Дьаангы; Вера Борисова, Нам; «Ситим» түмсүү (сал. Валентина Дьячковская), Сунтаар Анал ааттар хаһаайыннарынан буоллулар.

- «Саха сыахайын» күрүөр I миэстэ — Агафья Колесова, Дьокуускай; II м. - «Удьуор утум» түмсүү (сал. Надежда Яковлева), III м. - Айталина Софронеева, Кэбэйи буоллулар. Анал ааттары Изабелла Кузьмина, Чурапчы; Вера Гермогенова, Үөһээ Дьаангы; Анна Яковлева, Бүлүү ыллылар.

- «Сахалыы кыбытык тигии» номинация кыайылаахтара: I таһым - «Мүрү

Бүлүү; Диана Яковлева, 13 с., Үөһээ Бүлүү; Дарина Яковлева, 14 с., Амма. 18-тан 35-гэр диэри саастаах дьонго 25 киһи кытынна. I м. - Станислав Иванов; II м. - Иван Иванов, III м. - Анастасия Алексеева. Анал ааттар: Марианна Хобусарова, Лена Яковлева, Тамара Куланова, Евдокия Захарова. 36-тан 60 саастарыгар диэри оһуохайдыттарга 26 киһи кытынна: I м. - Айалина Мойтохонова, Үөһээ Бүлүү; II м. - Валентин Хоруннов, Нам; III м. - Валентина Дьячковская, Чурапчы буоллулар. Анал ааттар хаһаайыннара: Софья Николаева, Дария Алексеева, Василий Григорьев. 60-ан үөһэ

М.Васильева түһэриитэ

оһуора» түмсүү (сал. Екатерина Бочкарева), Уус Алдан; II таһым — Мария Федотова, Таатта; III таһым — Ия Чемпосова, Өлүөхүмэ. Анал ааттар: Варвара Федорова, Сунтаар; «Оһуор тойуга» түмсүү (сал. Елизавета Софронеева); «Айылгы» түмсүү (сал. Галина Габышева), Абый.

- «Мастан кыһан оһоһуктар» номинацияҕа: Мичил

саастаах дьонго «Гран-при» үрдүк ааты Михаил Евсеев ылан үөрүү-көтүү кынаттанна. Им.-Анатолий Кривотанкин; Ил.-Михаил Захаров; III м.-Ким Федоров. Егор Васильев, Александра Софронова, Светлана Иванова Анал ааттар хаһаайыннарынан буоллулар.

Бэлэмнээтэ
Майя ФЕДОРОВА

«Олонхо ыһыаҕа» - 2019

«Олонхо ыһыаҕын» киин түһүлгэтигэр республикабыт араас улуустарыттан кэлбит талааннаах, имигэс тарбахтаах иистэннэннэрбит араастык кизэргэтэн, аттаран, бэрийэн, оһуордаан-мандардаан тикпит саха омук таҥаһын-сабын көрүүгэ аһаҕаһыт «Кэрэмэн өҥ кизэргэллээх, кылаан түү кыбытыгылаах саха мааны далбар таҥаһа» диэн республика таһымнаах куонкурус ыытылынна.

Дьэ, манна көрдүбүт саха дьобурдааһын, саталлааһын, мындырын. Бииртэн биир үчүгэй, талба, дьобун таҥас-сап. Киһи эрэ хараһын араарбакка сөбө-махтайа, үөрэ, киэн тутта көрө олоруох курдук. Кырдык да «саха сатаабатаҕа суох» диэн мээһэ этиллибэт эбит. Талаан норука сөҥө сытар.

Куоталаһааччылар утуусуу түһүлгэ ортотугар үөмөр-чүөмөр үктэнэн киирэн, таҥастарын-саптарын бар дьонноругар, дьүүлүүр сүбэҕэ эргичийэн-урбачыйан көрдөрдүлэр. Бэрэстэбиитэллэр, маастардар таҥас-сап туохтан, хайдах тигиллибитин кэпсээн-ипсээн истилэр. Бу куонкуруһу А.Н. Зверева — председател, РФ худуһунньуктарын Сойууһун чилиэнэ, СР народнай худуһунньуга, З.Д. Понохова

САХАМ МААНЫ, ТАЛБА ТАҢАҤА

— СР народнай маастара, И.Е. Вионкуров аатынан НПК преподавателэ, Нь.Н. Павлова — «Симэх» национальнай киин ИМС салайааччыта, Е.У. Миронова — СР народнай маастара дьүүлээтилэр, ырыттылар.

Күрэхтэһии «Үгэс буолбут саха таҥаһа», «Аныгылы тупсарыллыбыт таҥас (күннээби, дыалабыай, мааныга кэтиллэр таҥас)» уонна «Дьизэ кэргэн маанылаах таҥаһа» диэн номинациялары-

нан ыытылынна. Дьүүлүүр сүбэ бастыҥнары манньк быһаарда:

I. «Үгэс буолбут саха таҥаһа» номинацияҕа: I ст. лауреат — Изольда Акимова (Таатта), II ст. лауреат — Иван Ефремов (Хаҥалас), III ст. лауреат — Варвара Федотова (Сунтаар). Анал ааттар хаһаайынарынан буолулар: Пелагея Куличкина (Нам), Варвара Соловьева (Амма), Розалия Бурнашева (Үөһэ Бүлүү), Айтиалина

Стрекаловская (Уус Алдан);

II. «Аныгылы тупсарыллыбыт таҥас» номинацияҕа: I ст. лауреат — Альбина Дьячковская (Чурапчы), II ст. лауреат — Татьяна Карсанаева (Чурапчы), III ст. лауреат — Христина Потапова (автор Карина Трофимова, Нерюнгри). Анал ааттар хаһаайынарынан ааттанналар: Рита Алексеева (Нам), Майя Жиркова, Туйаара Дьячковская, Алдана Егорова, Лев Колесов (Мирнэй);

III. «Дьизэ кэргэн маанылаах таҥаһа» номинацияҕа: I ст. лауреат — Зинаида Иванова (Мирнэй), II ст. лауреат — Анисья Кузьмина (Мэнэ Хаҥалас), III ст. лауреат — Сметаниннар дьизэ кэргэттэрэ (Кэбээйи). Анал ааттар хаһаайынара: Фадеева, Петровтар дьизэ кэргэттэрэ, Анна Семенова (Бүлүү).

Хаартыскалар: М. Васильева түһэриитэ

Литература пикнигэ — 2019 с.

Таллан уонна Чабылҕан
Талбыт курдук талааннар
Өлүөнэли ыраастар
Чабылҕанныы сырдыктар
(Ю. Потапов-Саргыһы)

Биһиги улууспутугар быһыл тэриллибит 13-с «Олонхо ыһыаҕар» киэн туттар биир дойдутаахтарбыт, поэттарбыт: СӨ культуратын үтүөлээх үлэһитэ, педагогическай үлэ ветерана, ССРС суруйааччыларын Сойууһун чилиэнэ Ефрем Степанович Сивцев — Таллан Бүрэ уонна ССРС суруйааччыларын Сойууһун чилиэнэ, тылбаасчыт Илья Дорофеевич Вионкуров — Чабылҕан төрөөбүттэрэ 110 уонна 105 сылларга аналлаах «Көмүс долгуннаах хоһоон түһүлгэтэ» тэрилиннэ.

Бу республикаҕа 5-с төгүлүн ыытыллар «Литературнай пикниги» СР национальнай библиотеката, СР суруйааччыларын ассоциацията, Нам улууһун культуура уонна духобунаска управлениета, Бөтүгү нэһилиэтин дьаһалтата уонна улуус библиотекаларын ситимин коллективтара тэрийэн ыыттылар. Манна Дьокуускай, Мэнэ Хаҥалас, Уус Алдан, Хаҥалас, Чурапчы, Таатта, Сунтаар, Кэбээйи, Томпо улуустарын суруйааччылары, хоһоонньуттара күрэхтэстилэр.

«Олонхо ыһыаҕын» биир дьобун тэрээһинигэр мустубут суруйааччылары, хоһоонньуттары, көрө-истэ кэлбиттэри улууспут киин библиотекатын дириэктэрэ Майя Софронова, СР Национальнай библиотекатын кыраайы үөрэтэр салаатын сэбиэдиссэйэ Лариса Кычкина, суруйааччы, поэт Рустам Каженкин-Арчы Уола, Бөтүгү нэһилиэтин баһылыга Михаил Баишев, Таллан Бүрэ улахан уола, Нам улууһун, Ленскэй, Бөтүгү нэһилиэктэ-

«ҮЧҮГЭЙ ӨЛҮӨНЭ» КӨМҮС ДОЛГУННАРА

рин Ытык киһитэ Тит Сивцев, Чабылҕан сиэн балта, п.н.к., РФ суруналыстарын, СР суруйааччылар Сойуустарын чилиэнэ Лина Сабарайкина, улууспут баһылыгын бастакы солбуйааччыта Петр Абрамов эбэрдэлээтилэр уонна чулууларга наҕараадалары, ыалдьыттарга бэлэхтэри туттардылар. Бу үөрүүлээх түһүмэххэ «Отуу уота» литературнай түмсүү салайааччыта Александр Дунаев РФ суруйааччыларын Сойууһун «За верность слову и делу» диэн мэтээлин тутан барыбытын үөртэ.

Айар талааннаахтар, үөһэттэн айдарылаахтар түмсүүлэрин тэрээһинэ «Үчүгэй Өлүөнэ ырыаһыта», «Тута хоһуйуу күрээ», «Көмүс долгуннаах хоһоон түһүлгэтэ» түһүмэхтэринэн ыытылынна. Түһүлгэ ыалдьыттарын, республикабыт эгэлгэ талааннаахтарын Чурапчы улууһун Чакыр нэһилиэгиттэн төрүттээх олонхоһут, «Эдэр олонхоһуттар» республикатааҕы түмсүү-

ридонова-Кэрэмэс Кийиитэ, М.А. Алексеева-Арылы Дугуйдаах;

2. Тылбаастааһынҥа — А.И. Шапошникова-РФ суруйааччыларын Сойууһун бырабыланынатын чилиэнэ, тылбаасчыт, суруналыс; А.А. Васильева-тыл билимин кандидата, ХИФУ нуччалыы-сахалыы тылбаас кафедратын доцента; Л.М. Сабарайкина-ф.н.к.

Дьүүлүүр сүбэ быһаарытынан кыһыылаахтарынан ааттанналар:

«Үчүгэй Өлүөнэ ырыаһыта» кэтэхтэн күрэххэ (сойуустаахтарга): П.Д. Байана-

бириинэ) — И.И. Попов-Байдам (Чурапчы); II м. - А.М. Татаринов-Удьюрбай (Нам); III м. - П.Н. Атласов (Уус Алдан); Биһирэбил — Н.В. Васильев-Харыйалаах (Үөһэ Бүлүү) уонна Н.И. Дьяконова-Таана (Кэбээйи).

«Тута хоһуйууга»: I м. («Бичик» кинигэ кыһатын анал бириинэ) — П.Е. Самсонов-Бүөтүр Хара (Таатта); II м. - А.М. Татаринов (Нам); III м. - А.Н. Канаева (Таатта); Биһирэбил — В.Е. Федотов-Одун (Үөдэй) уонна Т.И. Потапова-Татыйык (Дьокуускай).

«Чабылҕан хоһооннорун уус-уран аабыыга»: Кылаан бириис (Чабылҕан аймактарын анал бириинэ) — Е.С. Евстафьева (Аппааны); I м. (Хатын Ары нэһилиэтин бириинэ) — И.И. Попов-Байдам (Чурапчы); II м. - Т.М. Пе-

лэрин чилиэнэ Анастасия Алексеева уонна Таллан Бүрэ биир дойдутаахтара, Бөтүгү оскуолатын «Хотойук» литературнай бөлөҕө, Таллан Бүрэ аабыыларын дипломанара «Норуотум иһин, дойдум иһин олохпун хардата суох аһаҕа!» диэн литературнай дьүһүйүүнэн эбэрдэлээтилэр. Күрэхтэһиигэ 40-тэн тахса киһи кытынна. 2 дьүүлүүр сүбэ үлэлээтэ:

1. Тута айыыга — Р.Н. Каженкин-Арчы Уола, С.С. Спи-

ева (Нам) — Кылаан бириис, 30 тыһ. солк. бириэмийэ («Өлүөнэ эбэбит» хоһоон); I м. - М.С. Санников-Уол Сарсын (Мэнэ-Хаҥалас), Бөтүгү нэһилиэтин анал бириинэ; II м. - В.В. Ушницкай-Сэки (Нам); III м. - И.А. Бубякин (Нам) уонна А.Г. Дунаев (Нам).

Бу күрэххэ (сойууһа суохтарга): Кылаан бириис (Талланнар анал бириистэрэ) — С.Н. Самсонова-Сибиктэ (Кэбээйи); I м. (Национальнай библиотека анал

трова (Хаҥалас); III м. - Л.В. Мяринна (Томпо); Биһирэбил бириис — П.Д. Байанаева (Нам) уонна П.С. Вионкурова (Никольскай).

Тылбаас күрээтэ: I м. - В.И. Яковлева (Дьокуускай); II м. - П.Е. Самсонов-Бүөтүр Хара (Таатта); III м. - И.С. Тумусов (Дьокуускай); Биһирэбил бириис — С.Н. Сыроватская (Уус Алдан) уонна Е.С. Евстафьева (Аппааны).

И. ИВАНОВ

Улуу Олонхобутугар аһамыт Ыһыахпытгар эр дьоннор Олонхо бухатырдарын санатар күрэхтэһилэрэ - «Эр бэрдэ» диэн күүһуоу спорт национальнай араас көрүнгэр тургутуһуу улууспут культурнай-спортивнай комплексын стадионугар Ыһыахтынна.

Бу күрэхтэһиигэ Сахабыт сиригэр, Россия кизиниигэр, атын да сирдэргэ бэйэлэрин кыахтарын биллэрбит 4 чулуу уолаттарбыт: Егор Баишев (Амма), Евгений

«ЭР БЭРДЭ» — ЕВГЕНИЙ ИВАНОВ

Иванов (Нам), Эрчим Баппафай (Үөһээ Бүлүү), Артём Ветров (Тулагы) күөн көрүстүлэр. Күрэхтэһээччилэр сыарҕаны соһууга (бу сырыыга ПАЗ автобус), Нам таастарын көтөбөн үөһэ уурууга, балаҕан нөҥүө таас быраҕытыгар, бэрэмэдэйдээх сүүрүүгэ, сымара тааһы көтөбүүгэ ким бастыгын быһаарыстылар.

Биһиги Евгенийбыт күрэхтэһи биэс көрүнүттэн түөрдүгэр утарсааччылары барыларын тулуппата. Арай Тулагы бэрдэ Артём Ветров сымара тааһы көтөбүүгэ мадьылары барыларын сабарыйарын көрдө. Бу көрүнгэ Амма чулуута Егор Баишев биһиги уолбутун иннигэр түһэн иккис миэстэ-

ни ылла. Күрэхтэһи 5 көрүнгэр Евгений Иванов утарсар эр бэртэрин барыларын ырааһынан быраҕан, 7 очкону ылан, бастаата. 11 очкону ылбыт Артём Ветров иккис миэстэбэ, 16-һы очколаах Егор Баишев үһүс, Эрчим Баппафай төрдүс миэстэбэ тигистилэр.

Үрдүк ситиһиитинэн бар

дьонун үөрдүбүт, төрөөбүт Намын үтөө аатын үрдэспит, чахчы эр бэрдэ буоларын көрдөрбүт чулуу уолбутугар - Евгений Ивановка «Нам улууһа» МТ дьаһалтата 400000 солкуобай суумалаах «Чыпчаал бириис» сертификатын туттарда.

Салгыы, күрэхтэһиилэргэ ким хаһыс миэстэ буолбутун билиһиннэрдэххэ, манньк:

Сыарҕаны соһууга: II м. - Артём Ветров; III м. - Эрчим Баппафай; IV м. - Егор Баишев.

Нам таастарын көтөбөн уурууга: II м. - Артём Ветров; III м. - Эрчим Баппафай; IV м. - Егор Баишев.

Балаҕан нөҥүө тааһы быраҕыыга: II м. - Егор Баишев; III м. - Эрчим Баппафай; IV м. - Артём Ветров.

Бэрэмэдэйдээх сүүрүүгэ: II м. - Артём Ветров; III м. - Эрчим Баппафай; IV м. - Егор Баишев.

Таас көтөбүү: I м. - Артём Ветров; II м. - Егор Баишев; III м. - Евгений Иванов; IV м. - Эрчим Баппафай.

ГИИРЭБЭ БАСТААТЫБЫТ

«Олонхо Ыһыабар» гирэ спордун эстафетага олус хатыһыһылаахтык барда. Бу күрэхтэһиигэ Уус Алдан, Ханалас, Нам, Мэнэ Ханалас улуустарыттан аҕыстыы ки-

һилээх хамаандалар күрэхтэстилэр. Хамаанда састааба: 2 эр киһи, 2 дьахтар, 2 эдэр киһи, 2 ветеран.

Бу күрэхтэһиигэ Нам хамаандата I миэстэни ылла.

II миэстэ Уус Алданнарга, III миэстэ Хангаластарга, IV миэстэ Мэнэ Хангаластарга тигистэ. Нам улуһун чизин Семен Федоров, Александр Борисов, Андрей Филиппов, Айтилина Потапова, Мария Саввина, Сандар Кривошапкин, Дмитрий Струкин, Михаил Максимов дьаныардаахтык турунан көмүскээтилэр.

БЫҨЫЙДАР, СЫМСАЛАР, БЭРГЭННЭР...

Максим СУХАНОВ, СандаЛ НИКАНОВ түһэриилэрэ

Семенов (Ньурба); II м. - Ян Захаров (Мэнэ Хангалас); III м. - Марат Ляшев (Модун).

- Үс көрүнгэ (эр дьон, 18 саас. үөһэ): I м. - В.Д. Попов (Мэнэ Хангалас); II м. - Уо.С. Оконешников (Уус Алдан); III м. - А.А. Захаров (Бүлүү).

II. Спорт 5 көрүнгэр «Үрүн Уолан» күрэхтэһиигэ (ыстаныы, мас тардыһыыта, тутум эргиир, хапсаҕай, сүүрүү) барыта 12 спортсмен (2001 сылга уонна кэнники төрөөбүт уолаттар) күрэхтэстэ. Бу күрэхтэһиигэ Вячеслав Дьяконов (Нам) 18 очкону ылан I миэстэ буолла. II м. - 20 очколаах Тимур Лотов (Хангалас); III м. - 26 очколаах Владлен Сергеев (Нам); IV м. - 26 очколаах Аитал Максимов (Нам) ситистилэр.

III. Оуунан ытыыга: - дьахталларга (19 кыттааччы): I м. - Галина Филатова (Чурапчы); II м. - Эльвира Ефремова (Чурапчы); III м. - Кюндайаана Эрилик (Нам). -эр дьонго (33 кыттааччы): I м. - Дмитрий Дансаранов (Нам), II м. - Петр Калачев, III м. - Афанасий Дьячковский.

Балаһаны бэлэмнээтэ И. ИВАНОВ

АТТАР ТҮСТҮЛЭЭР...

Былыр былыргыттан саха киһитэ дьөһөгөй оҕотугар сүүрүүн, кинини Үрдүк Айыылар бу орто дойдуга анаан минээн саха дьонугар Ыһыахтарын курдук Ыһыаһын, үрдүктүк тутан, харыстаан, миинэр мингэ, көлүнэр көлө оҕостон кэллэ. Ол да иһин буолуо, ат сүүрдүүтэ киниэхэ өрүү кэтэһиллээх, үтүө түгэн. Дьэ, манна, мантан саха биллэ сэргэхсийэр, кута-сүрэ сырдыыр, күүһүрэр, кыаһыра.

«Олонхо Ыһыаба» Ыһыаһын эр иннинэ «Сындыһыт» Кубогар хас да улуус кыттыһылаах, дьонун бириистэрдээх ат сүүрдүүтэ буолбута. Ол тэрээһин тэтим биэрэн, бэс ыйын 20 күнүгэр Куонда Кириэс саҕардыллыбыт ипподромугар республикатааҕы ат сүүрдүүтэ тэрилиннэ. Манна 12 улуус 69 ата 12 дистанция-ба сүүрдүлэр.

«Энсиэли кубогар» республикатааҕы ат сүүрдүүтүн 6 дистанциятын «Фортуна»

концертнай агенство спонсордаан МР саалары, СКС карабиннары, ЖК телевизордары туруорда. Атын дистанцияларга «Нам улууһа» МТ, Ленскэй нэһилиэк уонна улууспут нэһилиэктерин дьаһалталара «Эрэл» ТХПК спонсордаан араас бириистэри туруордулар.

2400 м «Энсиэли кубогар» 5 ат сүүрдэ. Манна Джафар (Хангалас, тр. И.И. Ушницкай, жокей А.В. Михайлов) бастаан, Нам улуһун баһылыга туруорбут «Нива»

массыынатын хаһаайына буолла. Иккиннэн биэтэксэ Варадеро (Амма, тр. Н.Н. Горохов, жокей С.В. Тимофеев), үсүнүнэн Аукенди (Чурапчы, тр. Д.С. Осипов, жокей А.А. Куличкин) кэлэннэр улууспут баһылыга туруорбут 100, 50 тыһыынчалаах бириистэригэр тигистилэр.

Атын дистанцияларга бириистээх миэстэлэри ситистилэр:

800 м (сиэнчэрдэр) — I

м. - Буцефал (01.01.31, Мэнэ Хангалас); II м. - Сэргэх (01.02.60, Нам); III м. - Тамерлан (01.04.86, Таатта).

800 м (саҕа сүүрээччилэр) — I м. Артик Бой (58.77, Амма); II м. - БайСтар (01.00.29, Хангалас); III м. - Арылхан (01.00.50, Нам).

1200 м (сиэнчэрдэр) — I м. - Роксан (01.28.28, Таатта); II м. - Гладиатор (01.29.81, Өлүөхүмэ); III м. - Кыымчаана (01.31.13, Уус Алдан).

1600 м (Дерби бөлөх) — I м. - Порт Артур (01.57.3, Амма); II м. - СандаЛ (01.58.8, Нам); III м. - Констанция Суола (01.58.2, Мэнэ Хангалас).

1600 м (сиэнчэрдэр) — I м. - Кынат (02.05.9, Мэнэ Хангалас); II м. - Фарт (02.07.6, Хангалас); III м. - Сардаана (02.10.4, Чурапчы).

1600 м (Дерби бөлөх) — I м. - Совдияна (01.58.4, Мэнэ Хангалас); II м. - Кэрэл (01.59.9, Нам); III м. - Боливар (02.01.9, Сунтаар).

1600 м (сиэнчэрдэр) — I м. - Дофор (02.03.8, Нам); II м. - Сындыһыс (02.09.3, Хатас); III м. - Албанец (02.12.2, Горнай).

1600 м (4 саас биэлэр) — I м. - Крискубина (01.55.04, Сунтаар); II м. - Суфражистка (01.55.5, Нам); III м. - Анретта (01.56.2, Мэнэ Хангалас).

4800 м (сахалар) — I м. - Дохсон (07.08.2, Горнай); II м. - Румба (07.09.2, Нам); III м. - Астык (07.31.0, Үөһээ Бүлүү).

3200 м (сиэнчэрдэр) — I м. - Джокер (04.25.2, Горнай); II м. - Атаман (04.25.6, Таатта); III м. - Беллатор (04.27.2, Өлүөхүмэ).

3200 м (сиэнчэрдэр) — I м. - Сыыдам (04.43.4, Мэнэ Хангалас); II м. - Арчылаана (04.45.0, Нам); III м. - Эрэл (04.46.7, Чурапчы).

ВАТСАП
БӨЛӨХТӨРҮГЭР
ЭТИППИБИТ САНААЛАР

Олонхо ыһыаҕын олус да тэрээһиннээхтик ыыттылар. Олус үчүгэй ыһыах. Ас барыта босхо эбит, ону наһаа сөхтүм. Ыгыра-ыгыра аһат да аһат буолаллар. Дьэ, ону улаханнык сөхтүбүт. Оннооҕор шведскай остуоллар бааллар. Ас арааһа. Дьэ, дыкты. Син элбэх ыһыахха сырыттым да, инник үрдүк тэрээһиннээх ыһыаҕы көрө илик эбиппин.

Намнар олус да культу-ралаах, сэмэй, ыалдьытымсах дьоннор эбит. Бары уу сахалыы сагаран-ингэрэн, ыллаан-туойан бэйэлэрэ наһаа үрдүк таһымнаахтарын көрдөрдүлөр. Намнарда барҕа махтал!

Биир да кыһырыбыт, кыңкыйдабыт, нууччалыы сана-ран ээр кийини, тойону-хотуну көрбөтүбүт. Саха тыына баарыттан наһаа үөрдүбүт. Дьэ, дынгнээх Олонхо дойдугулар киирэн таҕыстыбыт.

Дьэ, олус патриот баһы-лыктарыт элбэбиттэн би-ниги соһуйдубут, үөрдүбүт, киэн тутуннубут аҕай... Олох дьоруойдар эбиккит. Фрунзе нэһилиэгин баһылыга итии чэй кутан биэрбитигэр соһуйуу бөвөгө. Ирэ-хоро Дьяа-ны улуунун олобун туһунан кэпсэттибит, сахалыы өйү-санааны наһаа диригиник өйдөтөн кэпсиир эбит. Тоҕо биһиги улууспутугар инник патриоттар суохтарый диэн санааҕа киирдим.

Аа, сөп. Кырдык, олох үрдүк таһымнаах, тэрээһиннээх Олонхо ыһыаҕа. Биһиги олус үөрдүбүт уонна Нам баһылыктара дьон туһугар үлэлиир-хамсыыр дьоннор эбит диэн тутатына быһаардыбыт. Баһылыктар үлэлэрин киһи таба көрөр эбит. Букка барыларыгар халлаанга тийиэ махтал!

Наһаа үчүгэй ыһыах бас-такты күнүн көрөн, алгыс кыт-тыһан, оһуохайга үгкүүлээн, күнү көрсөн кэллим, намнар олус бэркэ бэлэмнэммиттэр. Оҕо олонхоолуур балаҕана ханна да тутулла илик ула-хан, ис сүрэхтэн кыһаллан оҥһуллубутун көрөн сөхтүм.

Бары тутуулары баара-байдарынан, тэрээһиннэрэ сатабыллаабынан, ыалдьыт-тарга аламаҕайдарынан, кыт-тыбылара көхтөөбүтүн дьон-но өр кэмгэ кэпсээнгэ сыл-дьыаҕа.

Таатталар куоракка сыл-дьар курдук сананнылар. Аны НСШ 2 таһырдыа душ, дьиэвэ туалет, наһаа үчү-гэйдик көрүстүлөр. Кэлбит киэһэбитигэр босхо аһылык. Хас биирдибитигэр түһүл-гэвэ үгэһэлээх эт, быыппах биэрдилэр. Аһыыр сир дэ-лэй, быыстапканы көрдүбүт. Аммосов памятнигар киэһэ анаан бара сылдьыбыппыт.

Былыргылыы бэрт ыһыах буолбут, не только для избранных. Үчүгэй ыалдьы-тымсах улуус эбит. Элбэх кыахтаах, улахан спонсор-даатахтара дуу? Үчүгэй тэрээһиннэригэр барҕа махтал буолуохтун. Өссө үүнэ-сайда, чэчири туруохтуннар.

БААЙ-ТАПЫЫ НАМ СИРИГЭР, ДЬОНУГАР БАРҒА МАХТАЛ!

ҮТҮӨ ӨЙДӨБҮЛ, ХОЛОБУР БУОЛА ТУРДУН!

Ытыктабыллаах Юрий Иннокентьевич! Нам улуунун ытык-мааны олохтоохторо!

Нам улуунугар ытыгылыбыт XIII Өрөспүүбүлүкэтээҕи Олонхо ыһыаҕар Эбээн-Бытантай национальной улуунун делегация-тын сахалыы сайаҕас алгыскытыннан, эдэрдии эйэбэс эвэрдэбитинэн, уруйдаах тойуккуту-нан үрдүк тэрээһиннээхтик көрсүбүккүтүнэн улахан махталбытын, этэр тылбыт эриэккэ-нин, ытык алгыспыт бастыгын тиэрдэбит!

Албан ааттаах, суон сурахтаах Нам улу-ун Айыы санаалаах дьоммутугар айхал буоллун, уруй буоллун! Алгыс баһа сылан-нын!

Сагаттан саҕа ситиһии, сонунтан сонун арыйыы сүргэбитин көтөбөн, санаабытын кынаттаатын, үрдүктэн үрдүккэ көтүтэ ту-руохтун!

Олус үчүгэй үрдүк тэрээһиннээх ыһыахха сылдьан үйэ-саас тухары биһиэхэ, кэнэбэски көлүөнэ ыччаттарбытыгар үтүө өйдөбүл, хо-лобур буола туруо. Саха омур сарданалаах саргытын туһугар үлүһүйэн туран үлэлээн-хамсаан, түбүктээх үлэбит үтүө түмүктэр-дээх буолуохтун, барҕа махтал өссө төгүл Нам сиригэр-уотугар!

Эвэрдэни кытта: Эбээн-Бытантай национальной улуунун Аҕа баһылыга Гаврил Гаврильевич ГОРОХОВ

НӨРҮӨН- НӨРГҮЙ БУОЛУОХТУН, ЭНСИЭЛИ ХОЧОТУН НАМ СИРИН ҮЛЭДЬЫТЫМСАХ БАР-ДЬОНУГАР!

Биһиги, уһук-хоту олохтор Анаабыр долган-эбэнки национальной улууһуттан кэлэн, Нам сиригэр ытыгылыбыт Олон-хо ыһыаҕар күүлэйдэн, Олонхо күрүөбэр эбэнки олонхотун көрдөрөн, «Түөлбэ олон-хотун үйэтитээччилэр» -диэн номинацияҕа тиксэн, улахан дуоһуууну ылыыбыт. Бары тэрээһиннэртэн олунун диэн сөвөн-махтайан туран, тэрийээччилэргэ, улуус дыһалтаты-гар, Нам улуунун бар-дьонугар истин мах-талбытын тиэрдэбит!

Дынгнээх сомоһолоһуу диэни эт кул-гаабынан истиэхтээбэр, илэ харакытынан көрөммүт бэркэ диэн астынныбыт! Улахан, күүстээх үлэ барбыт эбит. Туох баар тэрээ-һиннэргэ олохтоохтор оҕотуттан кырдыаһы-гар диэри кыттыбыттар улахан сэнээриини-хайҕабылы ылан ылылар!

Биһигини И. Д. Винокуров-Чабылҕан ааты-нан, Надежда Гаврильевна дириэктэрдээх на-чаальнай оскуолаҕа түһэрэн, аһата-хонноро сырыттылар. Курааторбыт улуус дыһалтатын үлэһитэ Владислав Протопопов, волонтербу-т Хамаҕата оскуолатын быйыл бүтэрибит Лиана Чабыева наһаа истинник үөрө-көтө арыал-лыы сырыттылар.

Аны икки күнү туура Арбын нэһилиэгин дьоно-сэргэтэ туох да бэйэлэрин оҕолорун курдук иһирэхтик көрсөн, ас маанытынан, ыһыах кымыһынан аһах тутан күндүлээти-лэр-аһаттылар. Нэһилиэк баһылыга Борис Бугаев эвэрдэлээн туран, ыалдьыттары кытта хардарыта бэлэх-туһах туттарыста. Ол кэннэ музыкальнай эвэрдэлэр ылланнылар, эбэнки, долган, саха омур хорооводтара-оһуохайдара дьиэрэйдилэр. Манна даҕатан эттэххэ, арбын-нар биир уһук хоту Өймөкөөн делегациятын эмиэ көрүстүлэр.

Онон, бу хаһыат нөнүө бары ааттаабыт, ахтыбыт бар-дьоммутугар сүгүрүйэн туран, өссө төгүл истинник махтананыбыт. Баҕарабыт Энциэли хочотун бар-дьонугар бары үтүөнү-кэрэни, чэгиэн-чэбдик туругу, үлэһитигэр-үөрэххитигэр үрдүк ситиһиилэри, ыраас хал-лааны, эйэлээх олобу, дьолу-соргуну!

Махталы кытта Анаабыр делегацията

ҮРДҮКТЭН ҮРДҮК СИТИҦИИЛЭРГЭ КЫНАТТААТЫН!

Үчүгэй да ыһыахха ыалдьыттаатыбыт - Горнайтан, Дьокуускайтан. Тэрээһин үчүгэй, түһүлгэ түһүлгэни мөһөйдээбэт. Волонтердар олус бэркэ үлэлиллэр эбит. Мин куйааһы тулуйбат киһи хата этэннгэ сылдьан бары-ны-бары көрдүм, күнү көрүстүм. Дьэ, хантан күүс-сэниэ ыллын диэтэххэ - манньк. Айан-наан кэлээт да дууштана бардыбыт. Манна биһигини волонтер Данил көрүстэ.

Данил: «10-с кылааһы бүтэрдим. Бүгүн 8:00 - 15:00 ч. манна дьунурустубам. Суу-нар уу бүтээри гыннабына штабка биллэрэн уу куттарыахтаахпын». Данил үлэлиэ үөрү-йэтин, эппиэттинэстээбин, эйэбэс майгытын хайгыы көрдүбүт. «Энциэли» хаһыат нөнүө уолбутугар махталбытын биллэрэбит.

Махтанья этибит «Ростовцева» ИП асчыт-тарыгар, атыһыттарыгар, бары үлэһиттэ-ригэр. Дьэ, ас астааһынын баһылаабыт дьон эбит! Кинилэргэ баар: куйааска- сөрүүн уу, итии чэй, күнүстэри-түүннэри сибиэһэй итии миин, алаады, бэрэски, эт ас. Дьин сахалыы ингэмтэлээх аһылыктан сэниэ ылан, испитит-тэн ирэн түүннэри ыһыахтыыр кыахтан-ныбыт. Бу барахсаттарын түүннэри тура тэби-нэн дьон туһугар үлэлэтиллэр ээ! Сарсыарда 9 чааска кирибитим-миин буһан бэлэм. Кыр-гыттар кирибит дьону үөрэ көрсөллөр.

Эһиэхэ, үлэ дьонугар улахан махталбы-тын тиэрдэбит. Биһиги махталбыт эһигини үрдүктэн үрдүк ситиһиилэргэ кынаттаатын. Софья ПРОКОПЬЕВА дьиэ кэргэнинээн, Дьокуускай, Горнай.

— Биһиги Франция аатырбыт киинэ документалыһа, режиссера Крис Маркер Си-биир туһунан документалынай киинэлэригэр саха нуруотун национальной бырааһынны-тын — ыһыах туһунан устуутун көрбүппүт. Онон саха киһитэ итээл үгэһин туһунан, са-йыны көрсөр, уруйдуур ыһыах ыһар кэм-ин туһунан истэн-көрөн билэбит.

Билигин ыһыаҕы, этнографическай ис хо-ноонноох тутуу эбийиэктэрин бэйэбит харах-пытынан илэ көрөн, хаһан да истибэтэх бэрт дыкты эпическай айымныыны — олонхо-ну кыралыын-улаханнын толороллорун ис-тэн олунун сөхтүбүт. Хаһан да этническэй нуруот бэйэтин үгэһин, култууратын, абы-чайын тутуһарын көрө илик буолан, барытын дууһабытыгар олус истинник ылынныбыт. Туос Ураһаны, Аал Луук Маһы эргийэ сыл-дьан көрдүбүт, үөрэттибит.

Киһи барыта саха национальной көстүүмүн кэтэ сылдьара наһаа сонун көстүү. Ол аата, бу омур өбүгэ саҕаттан силистээх-мутуктаах нуруот диэн санааҕа кэлэтин, — диэн санаа-тын үлэлэстэр эканэмиичэскэй наука доктора Пьер-Брюно Рuffфини, Гавр университетын Бочуоттаах бэрэсидьиэнэ, профессор.

Оттон профессор Эрик Райнод саха аһын амсайан, олус астыммытын бэлиэтиир:

— Биһиги манна кэлиэхпит иннинэ кэ-лигэлэрбит, ХИФУ преподавателлэрэ Олон-хо ыһыаҕын туһунан билиһиннэрбиттэрэ. Ол эрээри, бэйэбинэн кэлэн көрөн-истэн, наци-ональнай аһы амсайарын олох атын! Мин са-ламааты, күөрчэхтээх алаадыны уонна тон-чыртан салааты олус сөбүлээтим.

Мясо-кумыс бесплатно... в пакетах... Богатай Намская земля!

Пикник дьонун Майя Со-фронова эбиэттэттэ. Кус, убаһа, ынах этэ, Үрүн Күөл собото, саламаат, сарсыарда сүүрдүлүбүт чөчөгөй, алаа-ды, бэрэски, кымыс, морс, чэй буолунай.

Наһаа астыннылар бары! Пикника 8 улуустан уон-на куораттан кыттааччылар кэлбиттэр. 40- тан тахса буол-лубут.

Бэвэһээ ким да маттым, мөлтөх энин диэбэтэ, бары илии тутуурдаах, өттүк ха-ралаах тарҕастылар. Бэвэһээ күнэ да туран биэрбитэ, на-һаа куйаас буолбатах этэ. Биһигини олох үчүгэйдик көрсөн, илии үөһэ илдэ сы-рыттылар диэххэ сөп, ком-панията да астык. Лина Ми-хайловна кэпсээнин дуоһу-йа иһиттибит, наар этинэн-быһыабынан эрэ сырытты-быт. Кыттааччылар араастар. Үксүн урут кыттар дьон. Арай ити Евстафьева диэн кыһыны бэлиэтиэххэ сөп бу-олуо, кини тылбааска да, хо-ноон ааҕыыга да биһирэннэ.

Степан Ефремовичпыт кэргэнэ Антонина Петровна тэрийэн, куоракка олохтор Нам дьахталлара харчы бы-рахсан 700 сибэки расаада-та ылбыһыт, ону Антонина Сивцева итиэннэ Госкомцен председателэ Антонина Ви-нокурова бэйэтинэн Нам пар-катыгар таһааран, волонтер-дары кытары Аал Луук мас астыгар олордон биэрдилэр. Онон Аал Луук мас биір өт-түгэр тыыннаах кубалаах күөллээх, биір өттүгэр сибэ-ки көбүөрдээх.

Нам сиригэр Олонхо ыһыаҕа уруйданан-айхал-ланан үрдүк таһымна ааста. Улуус хас бириди киһитэ турунан, араас субботник-тартан саҕалаан, иис - уус, ас-үөл, оҕоһук, үп - харчы, үтүө дьыала, тэрээһиннэр, толкуйдар, конгресстар, се-минардар, үөрэхтэр, куру-һуоктар, саҕа айымнылар о.да үлэлэр ытыллаллар үрдүк таһымна ааста.

«Нуруот күүһэ- көмүөл күүһэ» диэн ити буоллаҕа. Төһө да кыра үп көрүлүннэр, дьон-сэргэ көмөгүнэн, элбэх спонсор өйбүлүнэн, хайа да ыһыахтааҕар кыахтаах ту-туулардаах, сөбүмэр үчүгэй тэрээһиннээх буолла. Дьон туһугар тэриллибит ыһыах диэн ыалдьыттар олус асты-нан бардылар.

Махтаньябын культура-быт үлэһиттэригэр, Олонхо дуоһатын тутуохпуттан саҕалаан араас тэрээһиннэ-ри дьону түмэргэ ыһытты-тарыгар, буолар күннэригэр тиритэ-хорута дьон бөбөнү мунһан, группа тэрийэ-тэ-рийэ ыһыртан, дьону көбү-лээн кэтииннарбытыгар, сүгкэн улахан үлэни тэрий-биттэригэр. Волонтер оҕолор наһаа маладьыастар, ыйан-кэрдэн бизрэллэр, биір да сыһы хаалларбаттар.

Намнар Сомоһолоһуу сы-лыһын бары биір санаалаах-пытын көрдөрдүбүт. Махтал, таптат барыгытыгар, иллээх олобу, таһаарылаах үлэни, дьиэ кэргэннигитигэр элбэх үөрүүнү, дьолу! Олонхобут Аал Луук Маһа үйэлэргэ ар-чылыы, араҕаччылыы ту-руохтун!

Сандаара Ороото

ОЛОНХО ЫҤЫАҤЫН СПОНСОРДАРА

«Русгидро» ПАО (СР «Барҕарыы» национальной фонда кыттыгастаах) — 6000000 солк.
 «АЯМТранссервис» ХЭО — 3500000 солк.
 «КОЛМИ» ХЭО — 800000 солк. («УАЗ-патриот» массыына)
 «Намкоммунтеплоэнерго» АО — 530060 солк.
 «Якутоптторг» АО — 350000 солк.
 «Силим» СК ХЭО — 350000 солк.
 «Копиртехсервис» ХЭО — 300000 солк.
 «Сахабулт» ФАПК ХЭО — 204000 солк. (материальной өйөбүл)
 «Алмаасэргибанк» АКБ АО — 200000 солк.
 «Сахатранснефтегаз» АО — 150000 солк.
 «Алмазы Анабара» АО — 150000 солк.
 «Газстройпроект» ХЭО — 100000 солк.
 «Железные дороги Якутии» АК АО — 100000 солк.
 «Айгуль» ХЭО — 100000 солк.
 «Венчурная компания «Якутия» АО — 100000 солк.
 «Туймаада» ФАПК АО — 100000 солк.
 «ЛОРП» ПАО — 50000 солк.
 «ДДК» ХЭО — 50000 солк.
 «Алмааскредитсервис» КС СХКПК — 50000 солк.
 «Аптека N 8» ХЭО — 50000 солк.
 «ЯТЭК» ПАО — 50000 солк.
 «Туймаада-Нефть» НК АО — 50000 солк. (ГСМ)
 «Сахаэнерго» АО — 44000 солк.
 «Маяк» ХЭО — 30000 солк.
 Уопсайа: 13408060 солк.

0,4% в день*

КАССА ВЗАИМОПОМОЩИ

ЗАЙМЫ
 с. Намцы, ул. И. Винокурова, 3/1
 8 (984) 100-20-71

* Займы на условиях «День рождения», «Новый заемщик» предоставляются наличными денежными средствами на срок 32 дня. Гражданам РФ в возрасте от 18 лет. Размер займа составляет от 1 тыс. руб. до 30 тыс. руб., при первом обращении от 1 тыс. руб. до 10 тыс. руб. При обращении в месяц дня рождения заемщика или при первом обращении в организацию процентная ставка с 1 по 10 день пользования займом составляет 0,4% в день (146% годовых), с 11 дня пользования займом процентная ставка составляет 1% в день (365% годовых); для пенсионеров по старости и выслуге лет 0,7% в день (255,5% годовых). Досрочный возврат займа осуществляется в соответствии со ст. 809 ГК РФ. Займы предоставляются ООО МКК «КВ Деньги Людям» ОГРН 1142907000037 (зарегистрировано в реестре МФО 651403111005137 от 20.05.2014 г.). Сайт www.creditcassa-march.ru.

ЫҤЫРЭХ ТЫҤҤАР

Истинг ийэбитин, эйэбэс эбэбитин, хос эбэбитин Хатын Арыы нэһилиэгин олохтообун, үлэ ветеранын **РОЗАЛИЯ ГАВРИЛЬЕВНА НОВГОРДОВАНЫ** 75 сааскын туолбут үөрүүлээх күнгүнэн эбэрдэ бастыгын тиэрдэбит, алгыс тыл айхалын аныыбыт!

Эн үгүс сыраҕын биэрэн, үгүс суобастаахтык өр кэмгэ Хатын Арыы совхозка бухгалтерынан үлэлээн, нэһилиэк социальнай-общественнай олоҕор үгүс кылааккын киллэрбиккин киэн тутта бэлиэти-ибит. Эдэрдии эрчимнээх, олоххо көхтөөх сыһыангынан нэһилиэк общественнай олоҕор активнай кыттыыны ылаҕын! Бар дьонно амарах-истинг сыһыанын, сырдык үтүө санаан, кыһамныын биһиэхэ холобур буолар!

Күндү киһибитигэр үбүлүйдээх күнгүнэн сир үрдүгэр баар бары үтүөнү, кэрэни, айылҕа алыптаах дьиктитин, сырдыгын, сылааһын аныыбыт!

Аймах дьонун ыгыктыбылын ылан, билэр дьонун биһирэбилин истэн, ыччаттын сылаас таптатын, сиэннэрин миннигэс мичээрдэрин ингэрэн, санаан сандаардын, үйэн уһаатын!

Кэргэниг, оҕолорун, кийииттэрин, сиэннэрин, хос сиэннэрин

Дорогого мужа, отца, дедушку, прадедушку **ИВАНА НИКОЛАЕВИЧА ТРИФОНОВА** поздравляем с 70-летием!

Улетают года, словно пух тополей,
 Не грусти, провожая их взглядом.
 Ведь года не беда и совсем ерунда,
 Коль семья и друзья с тобой рядом.
 Желаем здоровья на долгие годы,
 И чтоб стороной обходили невзгоды.
 Чтоб радость и счастье не знали разлуки,
 Чтоб душу согрели дети и внуки.

Жена, дети, внуки, правнуки

ГКУ «Центр занятости населения Намского улуса» объявляет СРОЧНЫЙ прием заявок на профессиональное обучение имеющих работу граждан предпенсионного возраста (граждане, которым осталось пять лет до выхода на пенсию. Данная категория подтверждается справкой Пенсионного фонда РФ) по следующим профессиям:

1. Тьюторское сопровождение в образовательных

учреждениях (тьютор);

2. Педагог (педагогическая деятельность в дошкольном начальном, основном, среднем общем образовании);

3. Логопед;

4. Водитель допог;

5. Тракторист;

6. Машинист экскаватора.

Не упустите шанс получить профессию, повысить квалификацию БЕСПЛАТНО!

Справки по тел.: 41-148

Протяжный звук от грома

Империалист. блок Великобритании, Франции и царской России

Угроза, вымогательство

Гладкая тесьма с висящими с одной стороны нитями

Он друг, но истина дороже (афоризм)

Настоятель католического монастыря

Первая ученая степень во многих странах

Кухонная мебель

Король с дамой одной масти на руках

Крепкое, темное и густое пиво

Вид конного спорта

Газообразная оболочка Земли

Вкусное кушанье (устар.)

Женский месяц в России

Женский дворянский титул

Ученый, изучающий словесность

Предмет, приносящий удачу

Конкуренция при наследовании

Запись данных в компьютер

Наука о законах природы

Третья составляющая ФИО

Столица гос-ва в Африке

Пресноводная рыба

Промысловая рыба семейства окуневых

Маршал Франции, участник наполеоновских войн

Сыпь на лице

Сильная судорога всего тела

А вы знали, что ...?

- В месяцах, которые начинаются в воскресенье, всегда будет пятница 13-ое.
- Средний графитовый карандаш может написать линию длиной приблизительно 56 километров, или приблизительно 45,000 слов.
- Одно облако может весить более 450 тонн.
- В Японии хирургические маски используются для моды, теплоты и чтобы предотвратить разговор с незнакомцами.
- Каждые 5 минут Земля проходит расстояние в 8 тысяч км.
- Крот может вырыть тоннель длиной 9 километров только за одну ночь.
- Исследования показывают, что потребление пряной еды продлевает жизнь.
- При сушке фрукты теряют около 30-80% его витаминов и антиоксидантов.
- Кетчуп использовался в качестве лекарства в 1930-х годах.
- Мед никогда не портится. Можно сказать, что это вечный продукт.
- Жевательная резинка сжигает приблизительно 11 калорий в час.

Ответы на сканворд от N24

			Ф	Л	Е	Й	Т	И	С	Т		Л				
					П			Р				И				
Г					А	С	П	И	Р	А	Н	Т				
А					Н			Н				А				
Р					Ч	И	Н	А	Р	А		В				
М	О	Г	И	Л	А		И	А				Р				
О		Г					В	С	О	Т	Ы					
Н	У	Т	Р	О			О	А	З	И	С					
И				О			С		С	Т	О	Г				
Я	Л	И	К				Р	Е	Е	С	Т	Р				
						Ж	Ч			О	Е					
Г	Е	Й	Н	Е			К		С	А	В	О	Й			
							С	П	А	С			П			
Ш	А	П	И	Т	О		В						Ф			
						Ц	Э	И					Р			
						З	М	Т					У			
						П	У	М	А		А	Ф	Ф	Е	К	Т

КРОССВОРД

По горизонтали: 1. Накидка на мебель 2. Город на Волге, где расположен «Дворец царевича Дмитрия» 3. Помещение для хранения товаров, материалов 4. Химический элемент, легкий газ 5. Излишек, обилие, остаток 6. Знаменитый первооткрыватель Сибири 7. Житель в новом доме 8. Он же прусак 9. Главное строение буддийского японского храма 10. Промысловая рыба 11. Боязнь перемен, косность 12. Тающая звездочка 13. Проницательность, наитие 14. Большой кривой турецкий кинжал 15. Сообщение в конверте 16. Отклонение от церковных догматов 17. Он же континент 18. Популярный матросский танец 19. Город в Северной Италии 20. Жена Геракла (греч. миф.) 21. Небольшой навес 22. Небольшое повреждение организма 23. Крупный брат ящерицы 24. Буржельная краска для живописи

По вертикали: 25. Широкая улица в некоторых странах 26. Бразильский писатель 10. Государство в Африке 28. Солдат, управляющий конной упряжкой (устар.) 29. Святая, покровительница студентов 30. Объем дегтя в бочке меда (посл.) 31. Совокупность однородных производственных единиц 32. Знаменитая картина П. Пикассо 33. Приправа, кориандр 3. Договор о выполнении ч.-л. 35. Цветочный сок 36. Сборник произведений разных авторов 37. Мясо ценной рыбы 38. Профессия Юрия Левитана 15. Некультурное употребление алкоголя 40. Имя знаменитой певицы Хьюстон 41. Внешние размеры предмета 42. Русские сани для катания с гор 43. Средневековое название Волги 44. Лычический божок, идол 45. Советский селекционер 46. Стандарт в области цифровой двумерной анимации 47. Рыба с красноватыми нижними плавниками 48. Русский национальный алкогольный напиток

Ответы на кроссворд от N24

По горизонтали: 1. ЗАИРА 2. ЭДИКТ 3. ШУРУП 4. ПРЕДМЕТ 5. ЛИТАВРЫ 6. АМБРА 7. КНИКСЕН 8. КОКАРДА 9. ГРИВА 10. УТРОБА 11. ТРЯПКА 12. ВЛАДЕЛЕЦ 13. ИМИТАЦИЯ 14. НОЧЛЕГ 15. РАТУША 16. ЕМЕЛЯ 17. КОРИДОР 18. ЗЕМСТВО 19. МАТКА 20. РЕШЕНИЕ 21. НЕЖЕНКА 22. СТАТЬЯ 23. ЛАНЦА 24. ТЯГАЧ

По вертикали: 25. ОПОКА 26. ШКУРА 10. УКЛОН 28. АФЕРИСТ 29. ОКРОШКА 30. РОДИЧ 31. ремесло 32. ЛЕДЕНЕЦ 33. БЕЛЬЕ 3. ПТАНГА 35. ГЕРМЕС 36. ГРОБНИЦА 37. КРЕСТНАЯ 38. ПЛАКАТ 15. РЯЗАНЬ 40. РЕЙКА 41. ДЕТСКАЯ 42. ТАМОЖНЯ 43. ПУАТУ 44. КУ-ВЫРОК 45. ШАТЕНКА 46. АЛИСА 47. РЫБАК 48. ТОПАЗ

Понедельник, 1 июля

05.00, 09.15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Но-
вости
09.45, 02.00 Модный при-
говор 6+

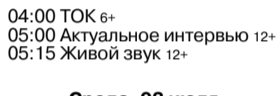
Понедельник, 01 июля

06:00 В эфире радио «Тэтим» 6+
07:00 Утренняя программа
Новый день 6+

Женское 16+
18.00 Вечерние новости
18.50, 01.00 На самом деле 16+

Среда, 3 июля

05.00, 09.15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Но-
вости
09.45, 02.00 Модный при-
говор 6+

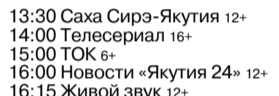
Среда, 03 июля

06:00 В эфире радио «Тэтим» 6+
07:00 Утренняя программа
Новый день 6+

15.10, 03.45 Давай пожемни-
ся! 16+
16.00, 03.05 Мужское / Жен-
ское 16+

Пятница, 5 июля

05.00, 09.15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00 Новости
09.45, 03.00 Модный при-
говор 6+

Среда, 03 июля

06:00 В эфире радио «Тэтим» 6+
07:00 Утренняя программа
Новый день 6+

11.10 Честное слово 12+
12.20 Муслим Магомаев. «Ты
моя мелодия...» 16+

Воскресенье, 7 июля

05.40, 06.15 Х/ф «Старшая
сестра» 0+
06.00, 10.00, 12.00 Новости
07.45 Часовой 12+

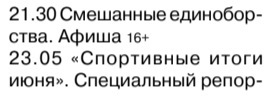
Понедельник, 1 июля

12.00 Д/ф «Вся правда
про...» 12+
12.30 Д/ф «Утомленные сла-
вой» 16+

Понедельник, 1 июля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

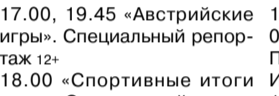
Понедельник, 1 июля

12.00 Д/ф «Вся правда
про...» 12+
12.30 Д/ф «Утомленные сла-
вой» 16+

Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 18.50 60 минут 12+
14.45 Кто против? 12+

Четверг, 4 июля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

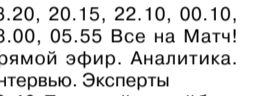
Пятница, 5 июля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

08.15 По секрету всему све-
ту 12+
08.40 Местное время. Суб-
бота 12+

Воскресенье, 7 июля

05.10 Т/с «Сваты» 12+
07.30 Смехопанорама 12+
08.00 Утренняя почта 12+

Понедельник, 1 июля

17.00, 19.45 «Австрийские
игры». Специальный репор-
таж 12+

Воскресенье, 7 июля

12.00 Команда мечты 12+
12.30 «Спортивные итоги
июня». Специальный репор-
таж 12+

БИЛЭРИИЛЭР

ООО «Правоохранительный центр» юридические услуги по возврату водительских удостоверений. Досрочно. По амнистии. Официально. В судебном порядке.
Тел: 8-800-551-80-02.

© ООО «Уйгу» продает бетон и цементно-песчаный раствор любых марок от В – 3,5 до В – 25 согласно ГОСТ с доставкой.

© Заливаем идеальные ленточные бетонные фундаменты любых размеров согласно ГОСТ.
Тел. 89141056350 (звонить в рабочее время с 9 до 18 ч.)

Грузовые перевозки.
Тел. 89644258617, 89841160270

«За вклад в развитие журналистики» дизайн парка территориятыгар булбуттар, баһаалыста **89141052264** номерга телефоннуургутугар, эбэтэр редакцияга абалан биярэгитигэр көрдөһөбүт.

© Намна заправка таһыгар В-Сыромятникова 1/1 уул. дьиз көндөйдөөх 7*7 (котельная 3*4, крышалаах) 8 суотайдаах уһайбаны атылыбыт.
Билсэр тел.: 89245687231; 89245987736.

Утераны документы на тракторы МТЗ-82 и Т-16 и удостоверение на право управления на имя Семена Дмитриевича Попова, 05.02.1975 г.р. Нашедших просьба вернуть за вознаграждение.
Тел: 89142972085

Тарифы на жилищные услуги МО «Хомустахский 1-й наслег» 01.07.2019-30.06.2020 г.

Техническое обслуживание, в месяц за 1 кв.м.			Содержание дворовой территории, в месяц за 1 кв.м.		Вывоз ТБО, МБО, сухого мусора, в месяц за 1 кв.м.	
Система отопления	Сист. отопл.+ сист. э/оборуд.	Сист.отопл.+ сист. э/оборуд.+ сист.водоснабж. и водоотв.	Благо устр. Ж.ф	Неблаго- устр. Ж.ф	Благо- устр. Ж.ф	Неблаго- устр. Ж.ф
-	3,38	6,98	4,80	5,34	3,12	4,19

ВНИМАНИЮ СТРАХОВАТЕЛЕЙ!

С 2019 года вступили в силу поправки, предусматривающие дополнительную пенсионную поддержку для жителей села, которые заключаются в повышении фиксированной выплаты страховой пенсии по старости и по инвалидности.

В рамках реализации Постановления Правительства РФ от 29.11.2018 N 1440 «Об утверждении списка работ, производств, профессий, должностей, специальностей, в соответствии с которыми устанавливается повышение размера фиксированной выплаты к страховой пенсии по старости и к страховой пенсии по инвалидности в соответствии с частью 14 статьи 17 Федерального закона «О страховых пенсиях», и Правил исчисления периодов работы (деятельности), дающей право на установление повышения фиксированной выплаты к страховой пенсии по старости и к страховой пенсии по инвалидности в соответствии с частью 14 статьи 17 Федерального закона «О страховых пенсиях» (далее – Список) сообщаем о необходимости страхователям, относящимся к сельскохозяйственным производителям:

- предоставить в Пенсионный фонд учредительные документы, подтверждающие право;
  - указать в форме отчетности СЗВ-СТАЖ за 2019 г. код «СЕЛО» в отношении работников, занятых на работах, производствах, в профессиях, должностях и специальностях, утвержденных в Списке.
- По вопросам, связанным с предоставлением документов и отчетов, обращаться по телефонам: 42-6-86, 42-3-90.

УПФР в Намском улусе (районе) РС(Я)

О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ УСЛУГИ ПО ВЫДАЧЕ СПРАВОК О НАЛИЧИИ (ОТСУТСТВИИ) СУДИМОСТИ И (ИЛИ) ФАКТА УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ ЛИБО О ПРЕКРАЩЕНИИ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

1. Способы получения справки о наличии (отсутствии) судимости гражданина с заявлением может обратиться в следующие государственные органы:
1.1. Информационный Центр Министерства внутренних дел по Республике Саха (Якутия).
Адрес: г. Якутск ул. Дзержинского, 10. Телефон: 8 (4112) 454-708, 8 (4112) 454-521.
Режим работы: понедельник-пятница с 14.00 до 16.00, суббота с 11.00 до 13.00. Выходной: воскресенье, праздничные дни.
1.2. Территориальный орган внутренних дел по месту жительства (регистрации): Отдел МВД России по Намскому району.
Адрес: Намский район с. Намцы ул. Чернышевского д. 36/1, **Телефон: 8 (411-62) 43-202.**
Режим работы: понедельник-пятница с 09.00 до 17.30, перерыв с 12.30 до 14.00. Выходной: суббота, воскресенье.
1.3. Многофункциональные центры предоставления государственных услуг и муниципальных услуг (МФЦ).
1.4. Кроме этого заявление можно подать не выходя из дома с помощью Единого портала предоставления государственных и муниципальных услуг: www.gosuslugi.ru
2. Документы, необходимые для получения справки:
2.1. Для граждан РФ - паспорт

гражданина РФ
2.2. Для иностранных граждан – паспорт иностранного гражданина либо иного документа признаваемого в качестве документа, удостоверяющего личность.
2.3. Для доверителя – копия доверенности на право получения справки.
2.4. Для законного представителя (родителя, усыновителя) при подаче заявления несовершеннолетнего ребенка (с 14 до 18 лет) – копия документа, подтверждающего родство факт усыновления (удочерения)
2.5. Для опекуна – копия документа, подтверждающего факт установления опеки.
2.6. Для попечителя – копия документа, подтверждающего факт установления попечительства
При предъявлении копий документов, обязательно предъявляются оригиналы документов.
3. Срок предоставления государственной услуги:
Срок предоставления государственной услуги 30 дней с даты регистрации заявления.
Государственная услуга по выдаче справок о наличии (отсутствии) судимости предоставляется без взимания государственной пошлины или иной платы.

ОМВД по Намскому району

КЭРИЭСТЭБИЛ

Олодум доҕоро Баһылайым, оҕолорум тапталлаах аҕалара, сиэннэрим эһэлэрэ бу ый 22 күнүгэр орто дойдуттан соһумардык күрэммитэ номнуо 40 хонуга буолла... Биһиги аҕабыт, эһэбит сымнаҕас, сайаҕас майгылаах, барыны бары сатыыр, иһиттэн ыраас, чэбэр туттуулаах, туран олорон үлэһит бөҕө, биһиги туспутугар кыһамньылаах да этэ...

Эрдэ, 7 саастааҕар, аҕата ууга былдьанан тулаайах хааланнар, ийэтигэр төһүү көмө киһитэ буолта, сайын аайы биригээдэҕэ киирэн оттоһон, быраһыан от ылан ийэтигэр көмө буолара. Кэлин, 8-с кылааһы бүтэрээт, тракторист-бульдозерист идэтин ылан, Кэбэйи совхозка биир сыл үлэлээн баран Армияга барар. Онтон кэлэн, үгүө санаалаах аймахтарын сүбэлэринэн Намнааҕы Педучилищеҕа үөрэнэн, учуутал идэтин баһылаан, үөрэхтээһин эйгэтигэр үлэтэ саҕаланар. Бу быыл 45 сылларын көрсүөхтээхтэрэ...

Үтүө үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, бэрт элбэх наҕараадаҕа тиксэн, бочуоттаах сынһаланҕа тахсан, дьон кэккэтинэн олус үчүгэйдик ил-эйэ буолан олорон кэлбиһит. Мин үлэм хааччыһы эйгэтэ буолан эрдэлээн, хойутаан бүтэр буоларым. Биһиги аҕабыт бэйэтэ эмиэ 2 сменанан үлэлээн, ыктарыылаах да буоллар дьэтигэр арыый эрдэ кэлэн, оҕолорун дetsаадтан ылан, оһох оттон, ас астаан аһатан утуталыһа. Снежанабытын 3 кылаастан оһох отуннара, миини бэлэмнээн уураҕа үөрэтэн, кэлээт да оһобун эбэн, күөһү үөскэ анньан, түргэн үлүгэрдик буһаран аһааһын буолара.

Аҕабыт эр киһи сиэринэн бултуурун, балыктыырын сөбүлүүрү. Күһүн, саас куска сылдьан өттүк харалаах, илии тутуурдаах кэлэн үөрдэрэ. Куобаха сылдьан 30-лыы кубохахтаах кэлэн, дьоннорбутугар бэрсэн үөрэр-көтөр буолара. Күһүнү мунхаҕа дойдубутугар Сииттэҕэ баран мунхалаһан, 10-лыы куул соболоох кэлэн, аймахтарбытыгар, табаарыстарбытыгар үллэрэрэ.

1 N-дээх оскуолаҕа үлэлии сылдьан «Үрүн уолан» диэн санга предмети бастакынан саҕалаан, уол оҕону иитиһэ ылсыбыта. Күһүн, саас хонуктаах походтары тэрийэрэ. Онно уолаттар былдьаһыгынан бараллара, төрөпүттэр оҕолорун ытыаары телефоммут быыстала суох буолара. 4 сыл 1 N-дээх оскуолаҕа дириэктэри иитэр үлэҕэ солбуйааччынан үлэлээбитэ. Сүрдээх ыарахан, дьалхааннаах сыллар этилэр. Бары өттүттэн араас кыһалаах күөрэйэн кэлэрэ, бэрээдэк бопшуроһа сытытык турара. Олору сүбэлээн, дьүүлээн сорох күннэргэ олох кыайан да сангарбат гына үнтү сылайан кэлээхтиирэ.

Олорбуппут устатыгар наар тугу эрэ онгорон, онгостон, сайынаран, саҕардан түбүк бөҕө буолара. Аҕабыт сайын аайы оҕолору үлэ лааҕырыгар ылан, онно оттоон үлэҕэ уһуйара, такайара, күһүөрү кэлэн бэйэбит уйабытын онгостор этибит. Аны олбуордаах дьэилээх буолан хаһаайыстыба тутар этибит, 20-чэ сыл кролик иитэн, сибиинһэ тутан, төрөтөн, кус-хаас иитэн, онно оттоон-мастаан сайымьытын атаарарбыт. Биир сарсыгарда арай этэр: «Дьэ, уол оҕо буолан төрөөн, үйэбэр син техника бөҕөнү баһылаабыт эбиһин ээ. «Минскэй» мотоциклтан саҕалаан, «Урал» мотоцикл, «Запорожец», «Москвич», «Уазик», «Тойотаҕа» тийэй, уу мотуорун «Вихрыттан, Ямахаҕа» тийэй», - диэн астына кэпсиэрэ бу баарга дылы... Ол мотуордарбытынан Лена, Алдан эбэлэрбитинэн сүүрдэн тугуноуктаан, балыктаан, бултуйан үөрэн корпуспутугар утуян, сулустары ааҕарбыт. Кыһыл, хара хаптаҕастаан, Туоруку сугунун бааһынан соһорбут, астынан, сынһанан кэлэрбит. Бу күһүнүгэ дылы отон, тэллэй бөҕө үргээн үөрэ сылдьарбыт ээ...

Кэлинни сылларга бэйэтин аралдьытынан араас Байанай гардыылаһа, харысхаллары онгорон, сиэрин-туомун ситэрэн, табаарыстарыгар, аймахтарыгар бэлэхтэтэлээбитэ. Мин дьүөгэлэрбэр, биригэр үлэһиир дьоммор күөрчэх, ытык онгорон бэлэхтээн үөрдэрэ. Киһи онһоуга чочуонайа, ырааһа, кэрэтэ бэрт этэ. Онтукаларын өссө быыстапкалаан сэргэхсийэр да, сэргэхситэр да этэ.

Үлэлээбитин устатыгар ханна да буоллун киһи тэрийэр талаана, билиитэ-көрүүтэ үлэтигэр ситиһиилээх буолан хайҕабылҕа сылдьара. Ол курдук, 2009 сылтан оҕо научнай-техническэй сайдар киинин дириэктэринэн үлэлээн, бу тэрилтэ дьярыктанааччылары күрэхтэһиһилэргэ кыттан республикаҕа өрүү инники күөһүгэ сылдьаллара. Билигин да бу кыра коллектива ону салҕаан миэстэлэллэрбиттэн астынар аҕай этэ.

«Киһи олоҕо түннүгүнэн чыычаах көтөн ааспытын курдук» диэн сөпкө да этэлэр эбит. Биһиги биригэр олорбуппут 45 сыла буолуохтаах этэ, НПУ-ну бүтэрбитэ 45 сылын көрсүөхтээҕэ... Сэмээр үөрэ, долгуйа кэтэһэр, бэлэмнэнэр да этэ... Махтанабын дьылҕабыт! Атылы дьылҕалаах дьон, сирдээби олоххо Баһылайынаан көрсөн, сөбүлэһэн, таптаһан олохпун холбоон дьон тэнинэн дьоллоох, дьон олоҕу олорон ааспытыгар, өссө да олоруохтаах этибит дии... Дьылҕа хаан ыйааҕа ыарахан да эбит. Баарбыт тухары өйдүүсаны сылдьаахпыт, атытыгыгар баар курдуккун...

Бу ыарахан күннэригэр өйбөбү, күүс-көмө буолбут бары үтүө санаалаах бар дьоммутугар, аймахтарбытыгар сүгүрүйэн туран махтанабыт, этэннэ буолун диэн алгысытытын ытытабыт.

Тимофеевтар дьиз кэргэттэрэ

Убайытыгар Василий Михайлович Павловка, сангасытыгар Татьяна Михайловнаҕа, биригэр төрөбүттэригэр тапталлаах уоллара, убайдара
ПАВЛОВ Михаил Васильевич
ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан дириг кутурбаммытын биллэрэбит.
Үөдэйтэн Павловтар, Намтан Ядрихискайдар, Хатырыктан Петровтар, I Хомуस्ताахан Васильевтар

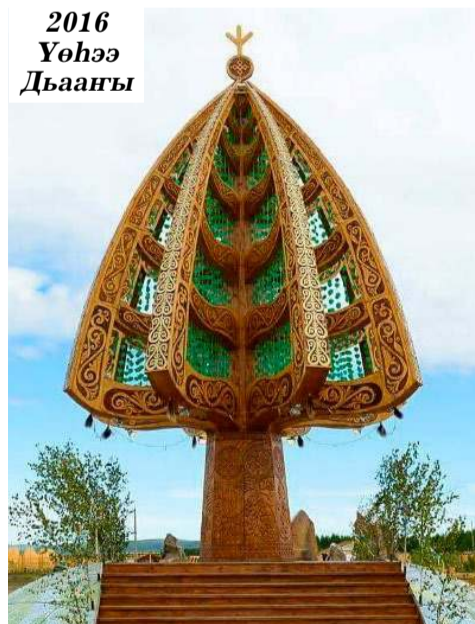
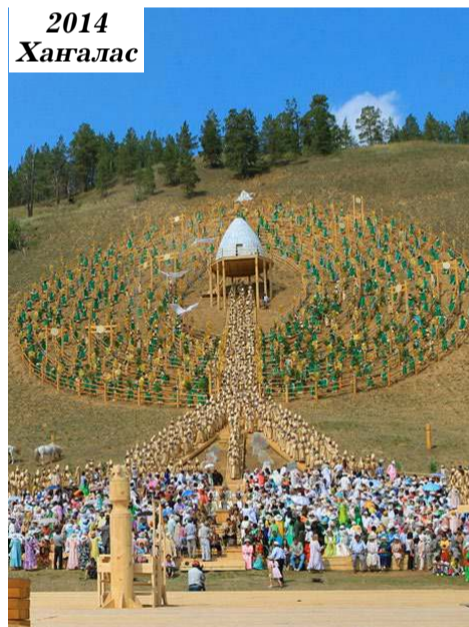
Таастаах нэһилиэгиттэн төрүттээх үлэ ветерана
ЖИРКОВ Геннадий Павлович
уһун, ыарахан ыарыттан күн сириттэн барбытынан балтыгар Тамаара Павловнаҕа, уолаттарыгар, кыһыллар, сиэннэригэр, бары чугас аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.
I Хомуस्ताахан биир дойдулаахтара Кривошалакчаннар

Биригэр үлэһиир коллегабытыгар Айыына Афанасьевна Филиппова биригэр төрөбүт тапталлаах эдьиийэ, Горнай улуунун олохтооҕо, 2 оҕо күн күбэй ийэтэ
ЯКОВЛЕВА Анастасия Афанасьевна
эдр сааһыгар эмискэ ылдан олохтон туораабытынан дириг кутурбаммытын тиздэбит.
6 N-дээх «Кыталык» оҕо сайдар киинин коллектива

Биригэр үлэһиир коллегабытыгар Татьяна Иннокентьевна Мальцева күн күбэй ийэтэ, Калисфира Артуровна Тимофеева уонна Сардана Иннокентьевна Федорова тапталлаах эбэлэрэ, үлэ, тыыл ветерана, Чурапчы көһүтүн кыттылааҕа, элбэх оҕоолох Герой Ийэ, II Хомуस्ताах олохтооҕо
ОЛЕСОВА Акулина Ильинична
орто дойдуттан барбытынан дириг кутурбаммытын тиздэбит.
6 N-дээх «Кыталык» оҕо сайдар киинин коллектива

МБДОУ ЦРР д/с N 11 с. Намцы ыражаат соболезнавание коллегам Светлане Иннокентьевне Семеновой и Наталье Филипповне Олесовой по поводу кончины бабушки и матери, ветерана труда и тыла
ОЛЕСОВОЙ Акулины Ильиничны.

Нам улуунун үөрэҕин управлениета, профсоюзун комитета, Нам нэһилиэгин 6 N-дээх «Кыталык» уһулаан аҕа итээччитигэр Татьяна Иннокентьевна Мальцева уонна бары чугас дьонугар тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, Чурапчы көһүтүн кыттылааҕа, үлэ, тыыл ветерана, элбэх оҕоолох Герой Ийэ, II Хомуस्ताах олохтооҕо
ОЛЕСОВА Акулина Ильинична
күн сириттэн барбытынан оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас дьонугар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Кылаабынай редактор
В.Г. КАСЬЯНОВ
ОТДЕЛЛАР:
редакторы солбуйааччы — 41332,
хаһыаты таңгы — 41332,
бухгалтерия — 41141,
факс — 41141.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улуунун «Энсиэли» хаһыат редакцията» автономнай учреждение. Сибээс, информационнай технологиялар уонна маассабай коммуникациялар эйгэлэригэр кэтээн көрүүгэ Федеральной сулууспа СР управлениетыгар 2012 с. олунньу 7 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №ТУ14-0216**.
Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэтитин, дьыэбит аадырыһын чопчу ыйын. Редакцияҥа киирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. **Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.**
«ЭНСИЭЛИ» - Нам улуунун хаһыата.
Редакция, издатель аадырыһа: 678380, СР, Нам улууһа, Нам сэл., Ст. Платонова уул., 1/2 корп.
Типография аадырыһа: Дьокуускай к., Виллойскай переулук, 20
E-mail: Namtsy41141@mail.ru

Хаһыат «Якутия» медиа-холдинг АУо типографиятыгар бэчээттэннэ.
Аадырыһа:
Дьокуускай к., Виллойскай переулук, 20
Формата А3. Кээмэйэ 3,0 бэчээт. лис
Көңүл сыананан атылланар
Индексэ — Р0005. Тираһа — 986 экз.
Бэчээккэ илии баттанытын графига —
12:00 ч. 26.06.2019 с.
Бэчээккэ илии баттанна — 11:20 ч. 26.06.2019 с.